

Aarno Malin

HUUMEET JA KIRJAILIJOIDEN LUOVUUS

Pro gradu -tutkielma

Kirjoittamisen maisteriohjelma

Musiikin, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos

Jyväskylän yliopisto

Kevät 2017

JYVÄSKYLÄN YLIOPISTO

Tiedekunta – Faculty Humanistis-yhteiskuntatieteellinen tiedekunta	Laitos – Department Musiikin, taiteiden ja kulttuurin tutkimuksen laitos
Tekijä – Author Aarno Malin	
Työn nimi – Title Huumeet ja kirjailijoiden luovuus	
Oppiaine – Subject Kirjoittaminen	Työn laji – Level Pro gradu -tutkielma
Aika – Month and year Toukokuu 2017	Sivumäärä – Number of pages 44
Tiivistelmä – Abstract <p>Pro gradu -tutkielmani käsittelee huumeiden ja kirjailijoiden luovuuden välistä yhteyttä. Kirjailijat ja alkoholi yhdistetään helposti toisiinsa, ja erityisesti siten, että alkoholi on ollut muusa. Alkoholiin mieltyneiden kirjailijoiden lisäksi historia tuntee myös huumeita käyttäneitä kirjailijoita. Miten huumeet vaikuttivat heidän luovuuteensa? Oliko eri huumeilla erilaisia vaikutuksia? Vai oliko huumeista pikemminkin haittaa luovalle työlle?</p> <p>Tarkastelen neljän hyvin erilaisen kirjailijan päihteidenkäyttöhistoriaa ja tuotantoa. Kirjailijat ovat William S. Burroughs, Jack Kerouac, Hunter S. Thompson ja Stephen King. Heistä vain viimeksi mainittu on vielä elossa. Otan myös huomioon kirjailijoiden oman näkemyksen aiheesta sekä mahdollisuuksien mukaan heidän mielipiteensä eri huumeiden eroavaisuuksista luomisprosessissa.</p> <p>Tutkimuksen tekemiseen liittyi useita ongelmia, joista merkittävin on se, että aiheeseen liittyvää materiaalia on vain niukasti saatavilla. Lisäksi luovuutta on vaikea määritellä ja mitata. Keräämäni aineistoni perusteella huumeet ovat ruokkineet kirjailijoiden luovuutta hyvin eri tavoin. Huumeita on muun muassa kiitetty kirjailijan ammatin löytämisestä, huumeita käyttämällä on päästy kirjoittamisessa eteenpäin ja huumeet ovat olleet hyvä aihe, josta keksiä tarinoita.</p>	
Asiasanat – Keywords huumeet, luovuus, kirjailija, william burroughs, jack kerouac, hunter thompson, stephen king	
Säilytyspaikka – Depository	
Muita tietoja – Additional information	

SISÄLLYS

1 JOHDANTO	3
2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY	6
2.1 Päihde, nautintoaine vai huume?	6
2.2 Mitä on luovuus	7
3 KIRJAILIJOIDEN KÄYTTÄMIÄ HUUMEITA	9
3.1 Nopeat	10
3.2 Hitaat	11
3.3 Hallusinogeenit	12
4 TUTKIMUKSEN TAUSTAA	14
4.1 Tutkimuksen tekemisen vaikeuksia	14
4.2 Aiheesta muualla	16
4.3 Oma tutkimusmenetelmäni	19
5 WILLIAM S. BURROUGHS	20
5.1 Narkomaanista kirjailijaksi	20
5.2 Merkittäviä teoksia	21
5.3 Eri huumeiden roolit	23
6 JACK KEROUAC	27
6.1 Teokset ja tyyli	27
6.2 Polttoaineena amfetamiini	28
6.3 Huumeiden jättämät jäljet	30
7 HUNTER S. THOMPSON	32
7.1 Gonzo-journalisti	32
7.2 Pelkoa, inhoa ja satuilua	33
7.3 Inspiraation nousu ja tuho	35
8 STEPHEN KING	37
8.1 Alkoholisti ja kokaiiniriippuvainen	37
8.2 Piina	38
8.3 Aineiden vaikutus tuotantoon	39
9 YHTEENVETO	41
LÄHTEET	43

1 JOHDANTO

Kirjailijat ja alkoholi on perinteisesti liitetty yhteen. Monet edesmenneet suuret kirjailijat, kuten Ernest Hemingway, F. Scott Fitzgerald ja Raymond Chandler ovat omilla elämäntavoillaan luoneet myyttiä ankarasti ryyppäävästä kirjailijasta. Suomessa samaa ovat tehneet muun muassa Aleksis Kivi, Eino Leino ja Pentti Saarikoski. Runsas juopottelu on yhdistetty nimenomaan luovuuteen. Alkoholi on ollut muusa, mutta sen käyttö on usein ollut myös luovuuden seurausta. Milloin kirjailija on ollut väärinymmärretty nero, joka juo pahaan oloonsa, milloin taas menestynyt nero, joka juo suurmiehen yksinäisyyteensä.

Kirjailijoita ja huumeidenkäyttöä ei liitetä samalla tavalla yhteen. Syitä tähän on monia. Länsimaissa alkoholia on yleensä ollut helpommin saatavilla kuin huumeita. Alkoholinkäyttö on myös ollut hyväksytympää. Huumeiden laittomuuden takia niiden käyttö ja siitä kertominen on voinut johtaa vaikeuksiin virkavallan kanssa. Suuri yleisö on paheksunut huumeidenkäyttöä, kun taas alkoholinkäytöllä on voinut rehennellä.

Minulle muodostui nuorena käsitys, että tyypillisellä suomalaisella kirjailijalla on baskeri päässä ja hän puhuu siitä, miten on ryyppännyt Neuvostoliitossa. Aloitin luovan kirjoittamisen opiskelun Jyväskylän Avoimessa yliopistossa syksyllä 2001, ja samana vuonna opiskeluporukan pikkujouluissa Seminaarinkadun Kirjailijatalolla (joka nyt keväällä 2017 on lakkauttanut toimintansa) tapasin ensimmäistä kertaa oikean kirjailijan. Hänet oli kutsuttu paikalle yhdessä kaverinsa kanssa, joka oli kustantaja. Heistä vain toisella oli baskeri, mutta molemmat puhuivat koko ajan samasta aiheesta: kuinka he olivat juoneet viinaa Neuvostoliitossa. Muutama vuosi myöhemmin näin kaverukset uudestaan, kun he esiintyivät Baari Vakiopaineen tarinaillassa. Kuinka ollakaan, he halusivat kertoa yleisölle ryyppyreissustaan Neuvostoliittoon. Aihe oli heille selvästi hyvin rakas, enkä tiedä miten kauan he siitä puhuivat, sillä 1,5 tunnin kohdalla lähdin pois. Yleensä esitykset kestivät enintään 15 minuuttia.

Alkoholin tapauksessa tällaiseen rehentelyyn suhtaudutaan suopeasti. Humalassa toilailijoita ymmärretään ja tarinoille nauretaan. Toisin on huumeiden laita. Pelkkä sanan ”huume” mainitseminen voi johtaa keskustelun tyssäämiseen siihen paikkaan. Sain kokea tämän itse, kun

eräällä aineopintojen kurssilla kerroin ensimmäisen kerran ideastani tutkia huumeiden vaikutusta kirjailijoiden luovuuteen. Opettaja tyrmäsi ideani täysin. Hän sanoi pelkäävänsä, että lopputuloksena olisi ”opaskirja, joka kertoisi, miten monta sätkää milloinkin pitää polttaa, jotta voi kirjoittaa haluamallaan tavalla”. (Kunpa huumeiden vaikutus luovuuteen olisikin noin tarkkaan ennustettavissa!) En antanut periksi, vaan otin idean esille uudestaan syventävien opintojen yhteydessä, ja se kannatti. Ymmärrän kyllä, että tutkimusaiheeni herättää helposti hämmennystä, ja siksi se on monissa keskusteluissa kyseenalaistettu. Yleensä kuitenkin kun olen perustellut sen kuulijoille, on heidän hämmennyksensä muuttunut kiinnostukseksi ja jopa kannustukseksi.

Huumeita käyttäneitä kirjailijoita on ollut paljon. Yksi varhaisimpia käytöstään avoimesti kertoneita oli Thomas De Quincey, jonka *Englantilaisen oopiuminkäyttäjän tunnustukset (Confessions of an English Opium-Eater)* julkaistiin vuonna 1822. Oopiumiin ja hasikseen mieltynyt englantilainen romantikko Samuel Taylor Coleridge kirjoitti jo vuonna 1797 runon *Kublai-Kaani (Kubla Khan)*, johon sai inspiraation oopiumin aiheuttamasta unesta. Ranskalainen runoilija Charles Baudelaire (1821–1867) tunnetaan hasiksenkäytöstään ja oopiumriippuvuudestaan.

Yhdysvaltalainen kirjailija Fitz Hugh Ludlow julkaisi vuonna 1857 omaelämäkerrallisen romaanin *Hashiksenkäyttäjä (The Hasheesh Eater)*. Itävaltalainen lääkäri Sigmund Freud (1856–1939), joka oli kirjoittajana hyvin tuottelias, käytti kokaiinia. Englantilainen kirjailija Aldous Huxley (1894–1963) käytti LSD:tä ja meskaliinia, kuten myös yhdysvaltalainen runoilija Allen Ginsberg (1926–1997). Suomalainen Arto Melleri (1956–2005) käytti hasista ja amfetamiinia.

Vaikuttivatko huumeet heidän luovuuteensa? Jos vaikuttivat, niin miten? Vai olivatko he luovia pikemminkin huumeidenkäytöstä huolimatta? Olen tähän tutkimukseen valinnut tarkasteltavaksi neljä kirjailijaa, joiden elämää huumeet ovat värittäneet poikkeuksellisen paljon: William S. Burroughs (1914–1997), Jack Kerouac (1922–1969), Hunter S. Thompson (1937–2005) ja Stephen King (syntynyt 1947). Toivon heidän elämänvaiheitaan ja tuotantoaan tutkimalla saavani vastauksia edellä esittämiini kysymyksiin. Tutkimusaiheeni on siinä määrin poikkeuksellinen, että siihen liittyvää aikaisempaa tutkimusmateriaalia on saatavilla niukasti. Lisäksi vaikka huumeita käyttäneitä kirjailijoita on ollut paljon, ovat he julkisesti puhuneet vain vähän siitä, kuinka huumeet ovat vaikuttaneet heidän luovuuteensa. Muun muassa näistä syistä johtuen tästä tutkimuksesta ei voi tehdä sivumäärällisesti kovin pitkää. Pyrin kuitenkin korvaamaan määrän laadulla.

Luvussa 2 määrittelen käsitteitä. Luvussa 3 kerron aineista, joita tutkimani kirjailijat ovat

käyttäneet. Tämä on olennaista tietoa, koska erilaisia huumaavia aineita on valtava määrä ja ne vaikuttavat eri tavoin. Aineiden tunteminen auttaa ymmärtämään kirjailijoita ja heidän tekstejään. Luvussa 4 taustoitan työtäni, eli kerron tutkimuksen tekemisen vaikeuksista, mitä aiheesta sanotaan muualla ja omasta tutkimusmenetelmästäni. Luku 5 käsittelee William S. Burroughsia, luku 6 Jack Kerouacia, luku 7 Hunter S. Thompsonia ja luku 8 Stephen Kingiä. Luvussa 9 teen yhteenvedon.

2 KÄSITTEIDEN MÄÄRITTELY

2.1 Päihde, nautintoaine vai huume?

Alkoholia on Suomessa perinteisesti kutsuttu päihteeksi, tupakkaa nautintoaineeksi ja tajunnantilaan vaikuttavia laittomia aineita huumeiksi. Termejä käytetään puhekielessä, ne ovat epämääräisiä ja kontekstista riippuen niillä on eri merkityksiä. Tämän tutkimuksen kannalta ei ole tarpeellista määritellä termejä tarkemmin esimerkiksi farmakologisesta tai juridisesta näkökulmasta. Kaikkia tajunnantilaan vaikuttavia aineita, olivat ne sitten laillisia tai laittomia, voi näkökulmasta riippuen kutsua joko päihteeksi, nautintoaineeksi tai huumeiksi.

Tämän tutkimuksen aiheena on huumeet ja kirjailijoiden luovuus. Sanan ”huume” olisi edellisessä lauseessa toki voinut korvata sanoilla ”päihde” tai ”nautintoaine”, mutta koska ”huume” assosioituu vahvimmin laittomiin aineisiin, antaa se selkeimmän kuvan siitä, mikä on tutkimuksen painopiste. Tämä ei tarkoita sitä, että laillinen huume alkoholi olisi tutkimuksen kannalta vähemmän merkityksellinen kuin laittomat huumeet. Kyse on siitä, että tutkimuksessa käsitellään lukuisia tajunnantilaan vaikuttavia aineita, ja niistä vain alkoholi on laillinen.

Useat aineet, jotka vielä 1900-luvun alkupuoliskolla olivat laillisia lääkkeitä (kuten heroini ja metamfetamiini), ovat nykyään laittomia huumeita. Vielä useammat aineet ovat tänä päivänä yhtä aikaa sekä laillisia lääkkeitä että laittomia huumeita. Esimerkiksi vuonna 2010 eniten huumekuolemia Suomessa aiheuttivat buprenorfiini, tramadoli ja fentanyyli, jotka ovat lääkeaineita (Forsell ym. 2014, 92). Jos tällaista ainetta ostaa apteekista, on se laillinen lääke, jos taas kadulta, on se laitton huume. Myös käyttötapa ratkaisee. Jos tällaista ainetta käyttää lääkärin ohjeiden mukaan, on se lääke, jos taas päihtymistarkoituksessa, on se huume. Lääkkeen ja huumeen ero on veteen piirretty viiva, ja siksi esimerkiksi englanninkielessä sana drug tarkoittaa sekä lääkettä että huumetta.

Päihde, nautintoaine ja huume ovat siis tässä tutkimuksessa synonyymejä, joskin kontekstiin liittyen niillä saattaa olla vivahde-eroja. Niillä voidaan tarkoittaa myös lääkkeitä myytäviä aineita. Vielä on syytä mainita juridinen termi huumausaine: kun jokin päihde on laissa kielletty, on se lainsäädännön mukaan huumausaine. Huumausaineen synonyymejä ovat laitton huume ja laitton päihde.

2.2 Mitä on luovuus

Luovuus on abstrakti käsite, joka yhdistetään ennen kaikkea taiteisiin. Yleensä luovuus mielletään jonkin uuden tuottamiseksi. Tämä ei kuitenkaan vielä riitä luovuuden määritelmäksi. Koski-Jänneksen mukaan (1983 B, 264) ihmiset voivat tuottaa täysin uudenlaisia asioita tai esineitä, joilla ei kuitenkaan ole mieltä joko sen kontekstin tai yleisön kannalta, johon ne liittyvät. Siksi jonkin tuotteen luovuutta ei voida määrittellä pelkästään uutuuden vaan myös toimivuuden tai asianmukaisuuden perusteella, Koski-Jännes jatkaa. Tämä näkemys johtaa taiteen kannalta mielenkiintoiseen päätelmään: taideteos on tietenkin aina syntyessään uusi, mutta se ei vielä tarkoita, että taideteos olisi luovuuden hedelmä. Tarvitaan muutakin. Ehkä konkreettisen tuotteen sijaan luovuutta pitäisikin tarkastella tapahtumaketjuna.

Taiteellista luovaa työtä voidaan pitää kaksiosaisena prosessina: ensin tulee inspiraatio, sitten sen työstäminen konkreettiseksi taideteokseksi. Prosessin molempien osien hallitseminen vaatii poikkeuksellista taiteellista lahjakkuutta. Esimerkiksi LSD:llä, meskaliinilla ja muilla psykedeelisillä hallusinogeneeneillä kuka tahansa voi saada uusia ideoita ja visioita, mutta jos ei pysty jatkamaan niiden kehittelyä valmiiksi taideteokseksi, on prosessi jäänyt kesken eikä sitä voi kutsua luovuudeksi. (Smale 2001, 459.)

Tämä tutkimus keskittyy kirjalliseen luovuuteen. Mitään objektiivista menetelmää sen tai minkään muunkaan taiteellisen luovuuden mittaamiseksi ei ole. Mitata tai vertailla voi ainoastaan myyntilukuja, kriitikoiden arvioita ja taiteilijoille myönnettyjä palkintoja. Myyntilukuja voi mitata kvantitatiivisesti, mutta niiden ja luovuuden välille ei voi vetää yhtäläisyysmerkkiä. Kirja-arvostelut eivät myöskään ole objektiivinen mittari, sillä kriitikon arvio kirjasta voi olla täysin päinvastainen kuin kirjailijan tai yleisön arvio. Erilaisten paneelien ja asiantuntijoiden myöntämät palkinnot ovat yleisesti hyväksytyt ja suosittu tapa korostaa jonkin taideteoksen luovuutta, esimerkkinä Booker-palkinto (Sessa 2008, 822). Ei kuitenkaan voida väittää, että vain palkitut kirjat osoittaisivat suurta kirjallista luovuutta, sillä hyviä kirjoja julkaistaan valtavasti, ja vain pienen pieni murto-osa niistä saa yhtään minkäänlaista palkintoa.

Kirjallinen luovuus ja huumeiden vaikutus siihen on kaikkea muuta kuin yksiselitteinen asia.

Esimerkiksi Ken Kesey, joka kirjoitti menestysromaanin *Yksi lensi yli käenpesän* (*One Flew Over the Cuckoo's Nest*), on sanonut History Channelin TV-dokumentissa *Getting High: A History of LSD*, ettei olisi pystynyt kirjoittamaan niin hyvin ilman LSD:tä. Mitä tämä tarkoittaa? Ymmärsikö hän mielestään paremmin ihmisiä LSD:tä kokeiltuaan? Vai havainnoiko hän maailmaa uudesta näkökulmasta? Vai löysikö hän LSD:n kautta aiheen romaanilleen? Vai kuvitteliko hän kaiken ja olisi kirjoittanut ihan yhtä hyvin myös ilman LSD:tä, ellei paremminkin?

Luovuuden tarkka määrittely on mahdotonta, ja huumeiden vaikutus luovuuteen on aina subjektiivinen kokemus, oli kyse sitten kirjailijasta, kustantajasta, kriitikosta tai lukijasta. Lähinnä tuota kokemusta ovat kuitenkin kirjailijat itse, ja siksi heidän mielipiteelleen annetaan tässä tutkimuksessa eniten painoarvoa, oli heidän henkilökohtainen käsityksensä luovuudesta mikä tahansa.

3 KIRJAILIJOIDEN KÄYTTÄMIÄ HUUMEITA

Perusasiat tavallisimmista huumeista, kuten niiden vaikutusaika ja päällimmäiset vaikutukset, ovat nykyään yleistietoa. Muun muassa Wikipedia, A-klinikkasäätiön Päihdelinkki-sivusto ja Erowid tarjoavat tätä yleistietoa, ja koska niiden tiedot ovat yleensä keskenään täsmäviä tai ainakin hyvin lähellä toisiaan, voi niitä pitää luotettavina. Lisäksi ne ovat lähteitä, joita esimerkiksi media käyttää. Niinpä kun tässä tutkimuksessa kerron perusasioita huumeista, ei mielestäni ole tarpeen lisätä lähdeviitteitä. Mutta kun sukellan perusasioita syvemmälle ja kerron huumeista vähemmän tunnettuja tai yksityiskohtaisempia asioita, silloin käytän aina lähdeviitteitä.

Jotta tässä tutkimuksessa käsiteltäviä kirjailijoita, heidän elämäänsä ja heidän tekstejään voisi täysin ymmärtää, on tunnettava huumeet, joita he ovat käyttäneet. Mitään syvällistä farmakologiaan perehtymistä tämä ei edellytä, ainoastaan suurpiirteisen katsauksen aihepiiriin. Esittelen vain sellaiset huumeet, jotka mainitaan tämän tutkimuksen sivuilla. En kuitenkaan esittelen sellaisia, jotka mainitaan vain ohimennen tai kurioositeettina, kuten luvussa 4 gammahydroksivoihappo eli GHB ja luvussa 7 eetteri ja amyylinitriitti. Pyrin kuvailemaan huumeiden vaikutukset ensisijaisesti kirjailijoiden omin sanoin.

Jaottelen huumeet ryhmiin, sillä se auttaa hahmottamaan erilaisten aineiden ominaisuuksia ja keskinäisiä eroja. Huumemarkkinoita tutkinut Jussi Perälä käyttää huumeipiireistä tuttuja termejä ”nopeat” ja ”hitaat” (Perälä 2013, 215). Nopeat tarkoittavat keskushermostoa kiihdyttäviä aineita eli stimulantteja, kuten amfetamiini, ja hitaat tarkoittavat keskushermostoa rauhoittavia aineita eli sedatiiveja, kuten heroiini. Huumeiden jaottelua ajatellen on mielestäni syytä mainita myös kolmas ryhmä: hallusinogeenit. Ne ovat aistiharhoja aiheuttavia aineita, kuten LSD. Jaottelu ei tietenkään ole oikeasti näin yksinkertaista muun muassa siksi, että monet huumeet kuuluvat useampaan kuin yhteen ryhmään. Esimerkiksi ekstaasi eli MDMA on amfetamiinin johdannaisena keskushermostoa kiihdyttävä aine, mutta se voi myös aiheuttaa hallusinaatioita. Jaottelu kuitenkin kertoo, minkä tyyppinen aineen vaikutus on pääpiirteittäin ja mitä kirjailijat ovat kenties aineesta hakeneet. Alkoholia en käsittele nyt lainkaan, koska oletan jokaisen tämän tutkimuksen lukijan tietävän, kuinka se vaikuttaa.

3.1 Nopeat

Amfetamiini on keskushermostoa kiihdyttävistä aineista eli stimulanteista malliesimerkki. Neljä kirjailijaa, joihin tutkimuksessani perehdyn, ovat yhdysvaltalaisia, ja siellä suosituin stimulantti on kokaiini. 1940- ja 50-luvuilla Yhdysvalloissa käytettiin kuitenkin runsaasti amfetamiinia, jota myytiin apteekkeissa ilman reseptiä kauppanimellä *Benzedrine*. Sekä William S. Burroughs että Jack Kerouac käyttivät sitä. Burroughs kertoo esikoisteoksessaan *Nisti* ensimmäisestä *Benzedrine*-kokemuksestaan:

”Aloin puhua nopeasti. Suuni oli kuiva (...) Kävelimme edestakaisin Times Squarella. Mary halusi löytää jonkun, jolla oli kotona grammari. Olin täynnä ylitsepursuvia hyvántahtoisia tunteita, ja yhtäkkiä halusin soitella ihmisille joita en ollut nähnyt pitkään aikaan, ihmisille joista en pitänyt ja jotka eivät pitäneet minusta.” (Burroughs 2003, 29)

Kuten Burroughsin kuvailusta käy ilmi, amfetamiini tekee pirteäksi, puheliaaksi ja itsevarmaksi ja antaa hyvän olon tunteen. Tämän voi yleistää koskemaan kaikkia tunnetuimpia stimulantteja. Pitkäaikaiskäytössä vaikutukset toki muuttuvat, mutta Burroughsin kuvailusta voi päätellä, mitä ihmiset hakevat stimulanteista.

Metamfetamiini on kuin amfetamiinia mutta vahvempaa. Suomessa sitä jaettiin toisen maailmansodan aikana sotilaille ja sitä käytettiin myös monissa perheissä muun muassa piristyslääkkeenä, sillä sitä sai apteekista reseptillä, joita lääkärit kirjoittivat avokätisesti (Perälä 2013, 215–216). Metamfetamiinia käytettiin myös laihdutuslääkkeenä, koska se stimulanteille tyypilliseen tapaan vie näläntunteen. Metamfetamiinivalmisteista tunnetuin oli kauppanimeltään *Pervitin*.

Kokaiini on kärjistäen sanottuna kuten amfetamiinia, mutta lyhytvaikutteisempaa. Hunter S. Thompson ja Stephen King käyttivät kokaiinia nuuskaamalla nenään, mikä on yleisin tapa, mutta Thompsonin kuvailuja aineen vaikutuksesta en halua käyttää, koska hän liioitteli asiaa kuin asiaa (palaan aiheeseen luvussa 7), ja King ei ole aineen vaikutusta juurikaan kuvaillut. Niinpä annan puhenvuoron jälleen Burroughsille, joka käytti kokaiinia suonensisäisesti, ja usein morfiinin kanssa.

Suonensisäisesti käytettynä vaikutus on vahvempi mutta vaikutusaika lyhyempi.

”Koka on puhtaasti kiksiaine. Se kohottaa suoraan yläilmoihin, se on mekaaninen hissi, jonka vaikutus alkaa laimeta heti ensimmäisen sävärin jälkeen. (...) Kokan käyttäjä haluaa uuden laakin heti kun edellisen vaikutus hälvenee. (...) Yksi laaki synnyttää kärsimättömän halun uuteen laakiin, jotta kiksi säilyisi mahdollisimman kauan.” (Burroughs 2003, 156)

3.2 Hitaat

Oopiumi on malliesimerkki keskushermostoa rauhoittavista aineista eli sedatiiveista. Oopiumi on oopiumunikon kotahedelmän maitiaisnestettä. Siitä on eristetty useita aineita, kuten morfiini, ja näistä aineista on kehitetty puolisynteettisiä johdoksia, kuten heroiini. On myös olemassa näiden kaltaisia täysin synteettisiä aineita, kuten oksikodoni. Kaikkia edellä mainittuja kutsutaan opioideiksi. Thomas De Quincey, jonka *Englantilaisen oopiuminkäyttäjän tunnustukset* julkaistiin vuonna 1822, vertailee viiniä ja oopiumia näin:

”Viinin tuottama mielihyvä virkistää ja vahvistaa aina tiettyyn lakipisteeseen saakka, jonka jälkeen tunne alkaa heiketä. Oopiumin tuoma nautinto on puolestaan staattinen kahdeksan tai kymmenen tunnin ajan. Ensiksi, lainatakseni teknistä lääketieteellistä erottelua, tulee akuutti vaihe, toisena krooninen mielihyvä. Ensimmäinen on liekin leimahdus, toinen vakaa ja tasainen hehku.” (De Quincey 2007, 87)

Tutkimistani kirjailijoista William S. Burroughs käytti ylivoimaisesti eniten opioideja. Hän käytti lähinnä morfiinia ja heroiinia, ja uransa loppuvaiheilla metadonia. Metadoni on synteettinen opioidi, jota käytetään paitsi päihteenä myös korvaushoitolääkkeenä. Opioidit ovat stimulanttien vastakohta. Siinä missä esimerkiksi amfetamiini tekee sosiaalisesti ja toimeliaaksi, opioidit saavat käyttäjänsä kääntymään sisäänpäin ja vetäytymään omiin oloihinsa. Vaikutuksiltaan poikkeaviakin opioideja on, mutta ne eivät ole tämän tutkimuksen kannalta olennaisia.

Jaottelen tässä tutkimuksessa myös kannabiksen hitaisiin, vaikka se ei virallisesti olekaan sedatiivi. Teen tämän yksinkertaisesti siksi, että kannabiksella on yleensä rauhoittava vaikutus. Kannabiksella

on myös psykedeelisiä ominaisuuksia, mutta ei niin paljon, että se olisi syytä jaotella hallusinogeeneihin. Kannabis voi tarkoittaa sekä marihuanaa että hasista. Marihuana on naaraspuolisen päihdehampun kukintoa ja hasis on siitä eroteltua hartsia, joka on puristettu erikokoisiksi paloiksi.

3.3 Hallusinogeenit

Hallusinogeeniä eli aistiharhoja aiheuttavia huumeita on runsaasti erilaisia. Karkeasti arvioiden on kaksi ääripäätä: on täysin realistisia näkö ja kuuloharhoja aiheuttavia hallusinogeeniä, kuten hulluruoho, ja on aistikokemuksia keskenään sekoittavia hallusinogeeniä, kuten psilosybiinisenet. Tässä tutkimuksessa keskityn jälkimmäisiin. Tarkalleen sanoen keskityn psykedeelisiin hallusinogeeneihin eli psykedeelisiin.

LSD on psykedeelistä tunnetuin. Se keksittiin vuonna 1938, ja 60-luvulla sen tutkimus- ja viihdekäyttö oli yleistä. Seuraavan vuosikymmenen alussa LSD kiellettiin maailmanlaajuisesti. Tutkimistani kirjailijoista Hunter S. Thompson käytti eniten LSD:tä. Kuitenkaan hänen kuvailunsa aineen vaikutuksista esimerkiksi kirjassa *Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa* ei juurikaan täsmää siihen, mitä muut LSD:tä käyttäneet kirjailijat, kuten Aldous Huxley, ovat kertoneet. Thompson puhuu paljon konkreettisista hallusinaatioista, kuten murenoista ja lentoliskoista, kun taas esimerkiksi Huxley puhuu tuntemuksista ja kokemuksista, joita on vaikea sanoa kuvailla. (Viittaan jälleen Thompsonin taipumukseen liioitella.)

Meskaliini on toinen tässä tutkimuksessa esiintyvistä psykedeelistä. Meskaliinia saadaan Meksikossa kasvavasta peyote-kaktuksesta, ja se on vaikutuksiltaan hyvin lähellä LSD:tä. Huxleyltä julkaistiin vuonna 1954 kirja *The Doors of Perception*, jossa hän kertoo meskaliinikokemuksistaan. Kuusi vuotta myöhemmin hän kuvaili sekä LSD:n että meskaliinin vaikutuksia *Paris Review* -kirjallisuuslehden haastattelussa näin:

”Kokemusta ei pysty sanoilla kuvailemaan, koska nouset sanojen merkitysten yläpuolelle. (...) Sen jälkeen näet maailmankaikkeuden ympärilläsi uudella tavalla. (...) Et pysty koskaan itse tuottamaan sitä uskomattoman intensiivisten värien koko kirjoa jonka koet aineiden vaikutuksen alaisena. (...) Aineet kirkastavat maailman ja

aikaansaavat näkyjä, jotka voivat olla valaisevia ja taivaallisia, mutta kokemus voi olla myös helvetillinen.” (Fraser & Wickes 1960, sivunumeroita ei saatavilla. Suomennos omani)

4 TUTKIMUKSEN TAUSTAA

4.1 Tutkimuksen tekemisen vaikeuksia

Tutkittaessa huumeiden vaikutusta kirjailijoiden luovuuteen ideaalitalanne olisi löytää huumeita käyttäviä kirjailijoita ja haastatella heitä. Suomesta sellaisia on mahdotonta löytää. Vaikka joku suomalainen kirjailija (joka olisi riittävän menestynyt jotta hänen tutkimisellaan olisi merkitystä) käyttäisikin huumeita, hän tuskin sitä suostuisi julkisesti myöntämään, sillä todennäköisesti hän joutuisi tekemisiin virkavallan kanssa ja julkisen ryöpytyksen kohteeksi. Sama pätee ulkomaisiin kirjailijoihin. Yritin saada haastattelua Stephen Kingiltä, jolla on ollut ongelmia alkoholin ja kokaiinin kanssa ja joka nykyään puhuu aiheesta avoimesti, mutta hänen edustajansa ilmoitti, ettei haastattelu onnistu.

Suomessa on kyllä kirjailijoita, joiden teoksissa käytetään huumeita. Joskus tällaiset kirjailijat yrittävät luoda kuvaa, että tuntisivat huumeet hyvin, mutta aina se ei onnistu. Hyvä esimerkki tästä on Tuomas Vimma ja hänen vuonna 2005 julkaistu romaaninsa *Toinen*, jossa käytetään runsaasti erilaisia huumeita. Vimma ei tiedä mistä puhuu. Muun muassa sivuilla 101–102 hän kirjoittaa:

”Ronjan boolit olivat kaupungin legendaarisimmat, suorastaan hengenvaaralliset. Tohtorikaronkassaan se kyhäsi kokoon juomasekoituksen, joka sisälsi kuusi litraa pirtua, kolmekymmentä lappua Tietäjiä ja puoli litraa gammaa. Oli siinä hivenen Spriteä maun vuoksi, mutta kukaan juhlavieraista ei kävellyt kahteen päivään.”

Oikeasti vieraat olisivat joko kuolleet tai sitten he olisivat toipuneet sitä myöten kun alkoholin aiheuttama krapula olisi hellittänyt. Gamma tarkoittaa gammahydroksivoihappoa eli GHB:tä, jota useimmiten myydään ja käytetään nestemäisenä. Tietäjä-laput tarkoittavat LSD:tä, joka on imeytetty paperipaloihin, joissa on jonkinlainen tietäjä-aiheinen kuvitus. Ongelmallista boolissa on alkoholin ja GHB:n yhdistelmä. GHB:tä on käytetty unilääkkeenä, joten viihdekäytössä GHB-yliliannostusta seuraa uneliaisuus ja tajunnan menetys (Contin, Frederick-Osborne, Galloway, Seymour & Smith 2000, 264). Alkoholi vahvistaa GHB:n vaikutusta, ja pahimmillaan yliannostus johtaa kuolemaan. GHB:n vaikutusaika on kuitenkin lyhyt, joten mikäli yliannostus ei ole vakava,

virkoaa käyttäjä suhteellisen pian. GHB:n aikaansaama uni kestää vain 3–4 tuntia, ja sen jälkeen henkilö herää poikkeuksellinen virkeänä ja selkeänä (Contin ym. 2000, 266).

Alkoholin ja GHB:n yhdistelmä, varsinkin jos kyseessä on kuusi litraa pirtua ja puoli litraa gammaa, johtaa siis joko kuolettavaan yliannostukseen tai sitten GHB:n vaikutus katoaa ennen alkoholin vaikutuksen katoamista. Vimman väitteelle, että kukaan juhlavieraista ei kävellyt kahteen päivään, ei löydy mitään perusteluja boolin sisältämistä laittomista huumeista. LSD:n vaikutusaika on 8–12 tuntia, joka myöskin on kaukana kahdesta vuorokaudesta. Lisäksi kukaan vieraista ei voinut juoda kovin paljoa boolia, koska se oli lähinnä pirtua, joten kukaan ei myöskään voinut saada elimistönsä kovin paljoa booliin liuennutta LSD:tä. On helppoa kirjoittaa huumeista tällaisia epätotuuksia, koska suurin osa lukijoista ei tunne huumeita eikä tiedä niiden todellisia vaikutuksia. Näin kirjailija voi vaikuttaa asiantuntevalta, vaikka ei sitä ole.

Toinen ideaalitalanne tutkia huumeiden vaikutusta kirjailijoiden luovuuteen olisi järjestää koe, jossa kirjailijoille annettaisiin valvotuissa olosuhteissa jotain tiettyä huumetta ja heidän pitäisi kirjoittaa jotain, vaikkapa lyhyt novelli tai runo, tai jatkaa kesken olevaa romaania. Sitten heidän aikaansaannoksiaan voitaisiin verrata heidän muuhun tuotantoonsa. Tämä on kuitenkin epärealistinen skenaario jo pelkästään siksi, että vuonna 1971 säädettiin YK:n psykotrooppisia aineita koskeva yleissopimus, jonka mukaan huumeiden kuten LSD:n käyttö edes tutkimustarkoituksissa on lähestulkoon mahdotonta (United Nations 1971, 5). Joitakin poikkeuslupia tutkimuksiin on tämän jälkeen annettu, varsinkin tällä vuosikymmenellä, mutta jos tutkimuksen aiheena on niinkin epämääräinen ja kansanterveyden kannalta epäolennainen asia kuin luovuus, lupaa tuskin heltäisi.

Edellä mainittu skenaario olisi haasteellinen monesta muustakin syystä. Brown, Pollard ja Zegans tutkivat laboratoriossa LSD:n vaikutusta luovuuteen, kun LSD vielä oli laillista Yhdysvalloissa. Tutkimus julkaistiin vuonna 1967 ja sen nimi oli *The Effects of LSD-25 on Creativity and Tolerance on Regression*. Sana “creativity” eli luovuus ei tässä kuitenkaan tarkoita taiteellista luovuutta, vaan ongelmanratkaisukykyä. (Huumeiden ja luovuuden välistä yhteyttä selvittävässä englanninkielisissä tutkimuksissa luovuudella tarkoitetaan usein jotain muuta kuin taiteellista luovuutta.) Brown, Pollard ja Zegans listaavat runsaasti tekijöitä, joiden takia LSD:n tai minkä tahansa muun huumaavan aineen vaikutusta luovuuteen on vaikeaa ellei mahdotonta tutkia. Vaikka tutkimus keskittyykin ongelmanratkaisukykyyn, pätee listaus myös taiteellisen luovuuden tutkimiseen:

- 1) Ei ole luovuutta mittaavia objektiivisiä testejä, joiden perusteella tehdä tyhjentyviä johtopäätöksiä.
  - 2) Tutkimukseen valituilla henkilöillä ei välttämättä ole riittävää henkistä kapasiteettia luovaan työhön, jotta he hyötyisivät aineen vaikutuksesta.
  - 3) Tutkimuslaboratorio paikkana ei inspiroi luovaan ajatteluun.
  - 4) Koehenkilöt voivat tarvita ainetta useamman kuin yhden kerran saadakseen siitä maksimaalisen hyödyn.
  - 5) Luovuus ei välttämättä pääse ilmenemään kuin vasta tunteja tai päiviä laboratoriossa suoritettujen tutkimusten jälkeen.
  - 6) Yhdelle koehenkilölle sopiva annos ei välttämättä ole sopiva toiselle.
  - 7) Näлкä ja muut vastaavat tuntemukset voivat heikentää luovuuden ilmenemistä koehenkilöllä.
  - 8) Luovuus saattaa ilmetä vain silloin, kun koehenkilö kohtaa itseään kiinnostavan haasteen.
  - 9) Koehenkilön mahdollinen epäluulo ainetta kohtaan voi peittää alleen aineen hyödylliset vaikutukset.
  - 10) Aineen maksimaalinen positiivinen vaikutus luovuuteen ei välttämättä pääse ilmenemään, ellei koehenkilön ja tutkijan välille ole syntynyt riittävän luottamuksellista sidettä.
- (Brown ym. 1967, 747. Suomennos omani)

Huumeiden vaikutuksesta luovuuteen on vain vähän laboratorio-oloissa tehtyjä tutkimuksia. Kaikki sellaiset tutkimukset, joissa koehenkilöille on annettu huumeita, on tehty ennen vuotta 1971 (esim. Fadiman, Harman, McKim, Mogar & Stolaroff 1966). Tämänkin jälkeen aihetta on tutkittu, mutta lähinnä siten, että valvotuissa olosuhteissa on tehty testejä henkilöille, joiden tiedetään käyttäneen tai käyttävän säännöllisesti huumeita (esim. Blagrove, Jones & Parrott 2009). Suuri osa huumeiden ja luovuuden välistä yhteyttä selvittävästä englanninkielisistä tutkimuksista keskittyy johonkin muuhun kuin taiteelliseen luovuuteen, kuten ongelmanratkaisukykyyn tai psykologiseen luovuuteen. Kirjalliseen luovuuteen keskittyviä laboratorio-oloissa tehtyjä tutkimuksia en ole löytänyt yhtään.

4.2 Aiheesta muualla

Alkoholien ja kirjailijoiden luovuuden välistä yhteyttä on tutkittu jonkin verran. Anja Koski-Jännes kertoo artikkelissaan *Juoda ja/vai luoda?* (Koski-Jännes 1983 A) aiheeseen liittyviä empirisiä

tutkimuksia. Niissä toistuu näkemys, että ongelmanratkaisukyky ja taiteellinen luovuus olisivat sama asia. Tutkittaville on siis juotettu alkoholia ja annettu ongelmia ratkaistavaksi, ja jos ongelmien ratkaisu on alkanut vaikeutua humalatilasta kasvaessa, on todettu alkoholin vähentävän luovuutta.

Mielestäni on syytä erottaa nämä kaksi asiaa. Taiteilija, oli hän sitten kirjailija, taidemaalari tai säveltäjä, luo uutta omilla ehdoillaan. Kyse on prosessista, jota hän itse hallitsee mielensä mukaan. Kyse ei ole siitä, että jokin ulkopuolinen taho asettaisi hänen eteensä ongelmia, joihin on olemassa vain yksi ennaltamäärätty ratkaisu. Jos Jimi Hendrixin eteen olisi kesken huumehöyryisen keikan asetettu György Ligetin uusimman sävellyksen nuotit, ei hän taatusti olisi osannut soittaa niitä. Oma taidettaan Hendrix kuitenkin osasi aina esittää hyvin, koska sai hallita luomisprosessiaan.

Sama pätee kirjailijoihin. Kun kirjailijalla on vaikkapa tarinalle alku, voi hän antaa mielikuvituksensa lentää, sillä vaihtoehtoja jatkaa tarinaa on loputon määrä. Niin kauan kun kirjailija voi kirjoittaa tarinaa omilla ehdoillaan, käyttää hän taiteellista luovuuttaan. Mutta jos ulkopuolinen taho keskeyttää tarinankuljetuksen ongelmalla, johon on vain yksi ennaltamäärätty ratkaisu, on luova prosessi keskeytetty ja se täytyy korvata ongelmanratkaisukyvyllä. Vaikka tutkimusongelmaan olisi useita ratkaisuja, on ongelma joka tapauksessa ulkopuolisen tahon keksimä, ja tuo taho päättää, mikä on oikea ja mikä on väärä vastaus.

Koski-Jännes myöntää (1983 A, 70), että kokeellisen tutkimuksen tulokset ovat olleet ristiriitaisia ja että niitä on toistuvasti luonnehtinut suuri yksilöllinen vaihtelu. Syyt tähän ovat epäilemättä samoja kuin Brownin ym. (1967, 747) listauksessa. Omien havaintojensa pohjalta Koski-Jännes sanoo (1983 A, 73), että harva kirjailija kirjoittaa pullon kera, mutta alkoholia voidaan käyttää aika ajoin niin sanottuun pöydän puhdistamiseen tai jostakin suuremmasta työstä irrottautumiseen.

Alkoholilla on luovaa toimintaa edistäviä vaikutuksia, mutta ne ovat lähinnä epäsuoria: alkoholia käytetään kontaktien solmimiseen, elämyksellisen aineksen hankkimiseen ja ihmisten sekä todellisuuden uudelleen kohtamiseen. Alkoholin avulla voidaan myös vapautua aika ajoin niistä ristiriidoista ja siitä sisäisestä jännityksestä, jotka liittyvät intensiiviseen luovaan prosessiin. Suoraa hyötyä luovaan toimintaan alkoholilla on vähemmän kuin yleisesti luullaan. (Koski-Jännes 1983 A, 74)

Arnold M. Ludwig julkaisi vuonna 1990 tutkimuksen, jossa pyrki selvittämään, onko alkoholista

hyötyä vai haittaa luovassa työssä. Hän valitsi tutkimukseen 34 tunnettua ja alkoholia runsaasti käyttävää henkilöä eri taiteenaloilta. Henkilöiden joukossa oli kirjoittajia, kuvataiteilijoita, säveltäjiä ja esiintyjiä, ja he olivat joko yhdysvaltalaisia, englantilaisia tai ranskalaisia. Ludwig poimi tutkimukseen tarvittavat tiedot henkilöiden elämäkerroista. Koski-Jänneksen tavoin Ludwig kiinnitti huomiota sekä suoriin että epäsuoriin vaikutuksiin.

Tulosten mukaan alkoholinkäyttö osoittautui haitalliseksi luovuudelle yli 75 prosentille tutkittavista henkilöistä, erityisesti heidän uransa loppupuolella. Alkoholi vaikutti aiheuttaneen suoraa hyötyä vain noin 9 prosentille tutkittavista, ja epäsuoraa hyötyä 50 prosentille tutkittavista jossain vaiheessa heidän uransa. Paitsi että alkoholinkäyttö vaikuttaa luovuuteen, tutkimuksen mukaan myös luova toiminta voi lisätä alkoholinkäyttöä. Tutkimuksessa huomattiin näin käyneen yli 30 prosentille tutkittavista. Tutkimus kuitenkin välttää tekemästä numeroiden pohjalta pitkälle vietyjä tai yksinkertaistettuja johtopäätöksiä, koska alkoholin ja luovuuden välinen suhde on niin monimutkainen. (Ludwig 1990, 953)

Donald W. Goodwin pohti vuonna 1992 julkaistussa artikkelissaan *Alcohol as Muse*, miksi yhdysvaltalaiset 1900-luvun kirjailijat ovat niin monesti alkoholisteja. Goodwinin mukaan (1992, 423) 1800-luvulla vain yksi tunnettu yhdysvaltalainen kirjailija, Edgar Allan Poe, oli alkoholisti, kun taas 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla kirjailijoiden alkoholisoituminen muuttui suoranaiseksi epidemiaksi. Goodwinin mielestä (1992, 433) on helppo keksiä syitä siihen, miksi kirjailijat juovat, mutta on vaikeampi selittää sitä, miksi juuri yhdysvaltalaiset kirjailijat juovat niin paljon ja miksi juuri 1900-luvulla. (Tämä herättää väistämättä kysymyksen, tiesikö Goodwin mitään suomalaisista kirjailijoista.)

Myös huumeiden ja kirjailijoiden luovuuden välistä yhteyttä on pohdittu tieteellisissä julkaisuissa. Al Alvarez sanoo vuonna 2001 julkaistussa artikkelissaan *Drugs and Inspiration*, että englanninkielisessä kirjallisuudessa on kaksi ajanjaksoa, jolloin inspiraatio ja huumeet kulkivat käsi kädessä. Alvarezin mukaan (2001, 779) ensimmäinen ajanjakso oli 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa, kun romantikot flirttailivat oopiumilla, ja toinen ajanjakso oli 1950- ja 60-luvuilla, kun beatnikit käyttivät huumeita kirjoittamisen apuvälineinä. Alvarez lienee oikeassa. Ennen kuin luin tämän artikkelin, olin jo valinnut neljä kirjailijaa, joihin tulisin perehtymään tutkimuksessani. Artikkelin luettuani käsitin, miksi olin valinnut kaksi niin sanottua beatnikkiä, William S. Burroughsin ja Jack Kerouacin. Jälkeen päin ajatellen olisi ollut mielenkiintoista valita myös joku 1700- ja 1800-lukujen vaihteessa vaikuttanut romantikko.

Myöskin vuonna 2001 julkaistussa artikkelissa *Addiction and Creativity: From Ludanum to Recreational Drugs* Richard Smale käsittelee tasapainoa, joka päihteitä käyttävän kirjailijan on löydettävä päänsisäisen maailmansa ja ulkopuolisen maailman vaatimusten suhteen, jotta päihteet eivät koituisi hänen kohtalokseen. Smalen mukaan (2001, 459) ei ole epäilystäkään siitä, etteivätkö huumeet voisi tilapäisesti avata ovea jonkinlaiselle tiedostamattomalla tasolla olevalle inspiraation lähteelle. Smale kuitenkin painottaa (2001, 463), että päänsisäiseen maailmaan sukeltamisen vastapainoksi vahva ja harkintakykyinen ego on välttämätön, ja hän lisää, etteivät alkoholi ja huumeet edesauta tätä kurinalaisuutta, kuten eivät edesauta mielikuvitusta tai inspiraatiotakaan. Alvarez puolestaan näkee (2001, 792), että huumeet eivät ole oikotie inspiraation, vaan ne ovat sen korvike.

4.3 Oma tutkimusmenetelmäni

Minulla on tutkittavana neljä kirjailijaa, joiden tuotantoon ja huumeidenkäyttöhistoriaan perehdyn. Mikäli huumeidenkäytössä on havaittavissa selkeitä periodeja, vertaan niitä heidän julkaisemiensa kirjojen syntyajankohtiin ja katson, pystynkö tästä tekemään mitään johtopäätöksiä. Otan mahdollisuuksien mukaan huomioon myös tuotannon tasossa tapahtuneet muutokset koko kirjailijan elinkaaren mittakaavassa ja vertaan niitä huumeidenkäyttöön.

Erittäin tärkeä on kirjailijoiden oma käsitys luomisvoimastaan ja huumeiden vaikutuksesta siihen. Jos pystyn ja näen tarpeelliseksi, vertaan tätä käsitystä kriitikoiden tai tutkijoiden käsityksiin sekä myyntilukuihin. Eri kirjailijat voivat nähdä huumeiden merkityksen luomistyölleen eri tavoin, ja vaikka heidän näkemyksensä ei tulisikaan ilmi, pyrin itse arvioimaan, mikä rooli huumeilla on ollut.

5 WILLIAM S. BURROUGHS

5.1 Narkomaanista kirjailijaksi

Yhdysvaltalainen William Seward Burroughs II (05.02.1914–02.08.1997) on yksi tunnetuimmista huumeita käyttäneistä kirjailijoista. Hänet mainitaan yleensä yhtenä kolmesta suuresta beat-sukupolven kirjailijasta muiden ollessa Allen Ginsberg ja Jack Kerouac. Kollegoistaan hän erosi poikkeuksellisen vahvalla viehtymyksellään huumeisiin, aseisiin ja rikollisuuteen.

Burroughs herätti kohua sekä tuotannollaan että elämäntavoillaan ja kamppaili opioidiriippuvuuden kanssa suurimman osan elämästään. Hänen lähtökohtansa elämään olivat kuitenkin hyvin toisenlaiset kuin hänen kirjojensa kuvailema rikosten, riippuvuuden ja huumehoureisten painajaisten maailma. Hän syntyi varakkaaseen perheeseen St. Louisissa Missourissa ja valmistui Harvardin yliopistosta vuonna 1936 pääaineenaan englannin kieli.

Esikoisteoksensa esipuheessa Burroughs kertoo elämästään. Valmistuttuaan hän alkoi saada vanhemmiltaan avustuksena 150 dollaria kuussa, millä tuohon aikaan pystyi elämään tekemättä työtä. Burroughs matkusteli vuoden Euroopassa, minkä jälkeen hän palasi Yhdysvaltoihin ja teki sekalaisia töitä muun muassa salapoliisina, tuholaismyrkyttäjänä ja baarimikkona. Saadakseen elämäänsä jännitystä hän ”hengaili rikollisuuden reunamailla”. Hänellä oli edelleen turvanaan myös vanhemmilta saatu avustus, joten rahahuolia hänellä ei ollut. (Burroughs 2003, 8–9)

Burroughs tutustui morfiiniin vuonna 1944 asuessaan New Yorkissa ja samana vuonna hänestä tuli narkomaani. Hän alkoi kirjoittaa noin viisi vuotta myöhemmin. Syy oli hänen mukaansa se, ettei hänellä ollut mitään muutakaan tekemistä. Hän kirjasi ylös kokemuksiaan addiktiosta ja addikteista ja sai näin itselleen kaipaamansa päivittäisen rutiinin. Lopputuloksena oli vuonna 1953 julkaistu *Nisti (Junkie)*, jota Burroughs itse ei pitänyt kovinkaan kummoisena kirjallisena saavutuksena. (Knickerbocker 1965, sivunumeroita ei saatavilla)

Vasta opioidiriippuvuus toi mukanaan todellisen tarpeen hankkia rahaa, eikä Burroughs ollut ennen sellaista kokenut (Burroughs 2003, 9). Vanhemmilta saatu avustus ei enää riittänyt huumekulujen

kattamiseen, joten Burroughs ryhtyi rahoittamaan käyttöönsä myymällä huumeita ja ryöstämällä metroasemille sammuneita juhlijoita (Hämeen-Anttila 2013, 213–214). Burroughs onnistui vieroittautumaan heroiinista vuonna 1957. Retkahdukset ja erinäisten aineiden satunnainen käyttö olivat kuitenkin aina osa hänen elämäänsä. Vuonna 1980 hän jäi jälleen opioidikoukkuun ja käytti metadonia korvaushoidossa lopun ikäänsä (Burroughs 2012, 17).

Burroughs oli lähes 40-vuotias kun hänen uransa kirjailijana alkoi. Sitä ennen hän oli vuonna 1945 kirjoittanut Jack Kerouacin kanssa romaanin *Ja virtahevot kiehuivat altaissaan* (*And the Hippos Were Boiled in Their Tanks*) joka julkaistiin postuumisti vasta vuonna 2008. Romaanien lisäksi Burroughs kirjoitti muun muassa pienenoisromaneja, novelleja ja esseitä. Jotkut hänen teoksensa olivat hyvin kokeellisia, kuten vuonna 1970 julkaistu *The Last Words of Dutch Schultz*, joka on kirjoitettu näytelmäkirjoituksen muotoon mutta tarkoitettu vain luettavaksi.

5.2 Merkittäviä teoksia

William S. Burroughsin esikoisteos oli omaelämäkerrallinen *Nisti* (*Junkie*), jonka hän kirjoitti salanimellä William Lee ja joka julkaistiin 1953. *Nisti* oli kerronnaltaan kronologista perusproosaa. Kirja aiheutti paheksuntaa avoimella huumeiden käytön ja rikosten kuvailulla sekä siksi, ettei kirjan minäkertoja osoittanut katumusta tekojaan kohtaan. Sen sijaan Burroughs pikemminkin romantisoi huumeiden aiheuttaman kurjuuden (Hämeen-Anttila 2013, 104).

Seuraava Burroughsin romaani, *Alaston lounas* (*Naked Lunch*), julkaistiin Pariisissa 1959. Yhdysvalloissa se julkaistiin vasta 1962. *Alaston lounas* erosi kirjoitustyylyltään täysin *Nististä*, sillä se oli kerronnaltaan epälineaarinen ja tehty cut-up-tekniikalla; Burroughs leikkeli lineaarisesti etenevän tarinan kappaleiksi ja kokosi osat sattumanvaraisessa järjestyksessä. *Alaston lounas* herätti huomiota paitsi kirjoitustyyllillään myös sisällöllään, joka oli huumeita, seksiä ja väkivaltaa pursuavaa surrealistista ja synkkää fantasiaa. Burroughs oli myös avoimesti homoseksuaali, mikä paistoi läpi seksikohtauksista, eikä sitä tuohon aikaan katsottu hyvällä.

Yhdysvalloissa kirja ravisteli niin voimakkaasti yhteiskunnan moraalisia arvoja että sitä vastaan nostettiin oikeusjuttuja säädttömyylakeihin vedoten. *Alaston lounas* kiellettiin Los Angelesissa ja Bostonissa, mutta kiellot kumottiin 1965 ja 1966. Massachusettsin osavaltion korkein oikeus

kumosi Bostonin kiellon, ja se oli viimeinen kerta Yhdysvalloissa kun jotain kirjaa yritettiin kieltää säädötyttömyyslakeihin vedoten (Boon 2002, 163).

Burroughs oli suuttanut huumeiden vastustajat jo *Nistillä*, mutta *Alaston lounas* herätti närää myös niin sanotulla vastapuolella, tarkemmin sanoen huumeiden vastaisen sodan kritisoijissa, sillä näiden mielestä kirjailija vain lietsoi huumehysteriaa (Plant 2001, 198). *Alaston lounas* niitti mainetta 1960-luvun alkupuoliskolla sekä Yhdysvalloissa että Euroopassa ja siitä tuli Burroughsin tunnetuin teos.

Alastonta lounasta seurasi suomentamaton trilogia *The Nova Trilogy*. Se koostui romaaneista *The Soft Machine* (1961), *The Ticket That Exploded* (1962) ja *Nova Express* (1964). Trilogiassa Burroughs jatkoi *Alastoman lounaan* viitoittamalla tiellä, niin kirjoitustekniikan kuin sisällönkin suhteen. Burroughs piti trilogiaa eräänlaisena jatko-osana *Alastomalle lounaalle*, ja osa trilogian aineistosta olikin syntynyt jo hänen kirjoittaessa läpimurtoromaaniaan. Vuonna 1971 Burroughsilta julkaistiin *Hurjat pojat: Kuolleiden kirja (The Wild Boys: A Book of the Dead)*. Siinä hän palasi kirjoitustyyliltään perinteiseen kerrontaan, mutta sisällössä painottui edelleen homoseksuaalisuus sekä uhkaavana ja apokalyptisena vellova maailma.

1980-luvulla Burroughsilta julkaistiin jälleen kolme romaania jotka muodostivat trilogian. *Punaisen yön trilogian (The Red Night Trilogy)* ensimmäinen osa *Punaisen yön kaupungit (Cities of the Red Night)* ilmestyi vuonna 1981. Toinen osa *Kuolleitten katujen paikka (The Place of Dead Roads)* ilmestyi vuonna 1983 ja kolmas osa *Lännen maat (The Western Lands)* vuonna 1987. Siinä välissä, vuonna 1985, julkaistiin Burroughsin jo 1951–1953 kirjoittama *Hämy (Queer)*, joka oli suoraa jatkoa omaelämäkerralliselle *Nistille*.

Elämänsä ehtoolla Burroughs kirjoitti enää vain päiväkirjoja. *Viimeiset sanat (Last Words: The Final Journals of William S. Burroughs)* julkaistiin postuumisti vuonna 2000 ja se sisältää Burroughsin päiväkirjamerkinnät noin yhdeksän kuukauden ajalta ennen hänen kuolemaansa. Merkinnät ovat varsin sekava ja poukkoileva kokoelma ylöskirjattuja päivän tapahtumia, menneiden muistelua, unia ja yleistä pohdiskelua. Burroughs tiesi, että päiväkirjat julkaistaisiin hänen kuolemansa jälkeen (Burroughs 2012, 5). Niinpä sekä lukijan että tutkijan kannalta *Viimeiset sanat* avaa mielenkiintoisella tavalla oven Burroughsin pään sisälle, joskin samalla jää vaikutelma, että Burroughs halusi tahallaan jättää tietynlaisen vaikutelman itsestään.

Esikoisteoksessaan *Nisti* Burroughs kertoo elämästään narkomaanina. Aiheensa takia kirja ei siis missään nimessä olisi syntynyt ilman huumeita. Mutta olivatko huumeet vaikuttaneet hänen luovuuteensa tai taitoihinsa kynän käyttäjänä? Sitä voi vain arvuutella, sillä ei ole olemassa aiempia pelkästään Burroughsin kirjoittamia kirjoja joihin verrata *Nistiä*. Burroughs onnistui joka tapauksessa tekemään narkomaanina *Nistin* tasoisen esikoisteoksen, joten ainakaan huumeet eivät olleet olennaisesti vieneet hänen kykyään kirjoittajana.

Nistiä voi pitää luotettavana selontekona siitä mitä huumeita ja miten paljon Burroughs tuolloin käytti. Ainakaan ei ole olemassa mitään luotettavampaa lähdettä eikä *Nistin* paikkansapitävyyttä ole kyseenalaistettu. *Nistin* jatkoksi kirjoitettua *Hämyä* lukuunottamatta Burroughsin kirjat eivät olleet suoraan omaelämäkerrallisia, joten yhtä tarkkaa tietoa hänen myöhemmästä huumeidenkäytöstään ei ole saatavilla.

Burroughs tunsu selvästi suurta mielenkiintoa päihteiden koko kirjoa kohtaan, mutta vaikuttaa siltä, että *Nistin* ja *Hämyn* kirjoitettuaan hän oli jo kokeilunsa tehnyt ja tiesi mitä halusi käyttää ja mitä ei. (Burroughsin kokemuksille annettiin arvoa tieteellisissä piireissä, minkä voi päätellä siitä, että hänen selostuksensa eri huumeiden vaikutuksista julkaistiin *British Journal of Addiction to Alcohol & Other Drugs* -julkaisussa vuonna 1957.) Toki oli joitakin aineita, joita hän vielä myöhemmin kokeili, kuten 60-luvulla muotihuumeeksi noussutta LSD:tä, mutta pääasiassa hän keskittyi käyttämään opioideja, kannabista ja alkoholia.

5.3 Eri huumeiden roolit

Yksinkertaisin tapa arvioida huumeiden vaikutusta Burroughsin luovuuteen olisi vertailla huumeiden käyttöhistoriaa ja teosten julkaisuaikajankohtia; mitä huumeita hän käytti mitään kirjaa tehdessään, vai käyttikö mitään. Tämä on kuitenkin mahdotonta. *Nistin* ja *Hämyn* jälkeen Burroughsin elämässä toistuivat repsahdukset, riippuvuudesta irti pyristely, satunnaiskäyttö sekä selvät jaksot, ja hän kirjoitti monia teoksiaan niin pitkään, että sinä aikana ehti tapahtua näistä kaikkea, jopa moneen kertaan. Yhtä sekava oli Burroughsin tavaramerkiksi muodostunut kirjoitustyyli, eli tajunnanvirtamaisen tarinan kokoaminen cut-up-tekniikalla, jota hän käytti ensimmäisen kerran *Alastomassa Lounaassa* ja myöhemmin muun muassa *The Nova Trilogyssa*. Niinpä kirjoista on vaikea vetää mitään johtopäätöksiä myöskään toisiinsa vertaamalla.

Yhdysvaltalainen toimittaja Don Swaim juonsi vuosina 1982–1993 WCBS-radiokanavalla ohjelmaa nimeltä Book Beat. Swaim haastatteli kuuluisia kirjailijoita, ja hän tapasi Burroughsin kahdesti, vuosina 1984 ja 1985. Molemmilla kerroilla he keskustelivat myös huumeiden vaikutuksesta luovuuteen.

Ensimmäisessä haastattelussa Swaim kysyy, pystyykö Burroughs kirjoittamaan huumeiden vaikutuksen alaisena. Burroughs vastaa myöntävästi. Sitten hän lisää, että ainoa aine, jonka vaikutuksen alaisena hän ei pysty kirjoittamaan, on alkoholi. Burroughs myös sanoo, ettei ole koskaan tavannut kirjailijaa, joka oikeasti pystyy kirjoittamaan samalla kun juo. Omaan huumeriipuvuuteensa hän suhtautuu myönteisesti ja sanoo, että se on antanut hänelle paljon kokemuksia joista ammentaa. Onhan se muun muassa *Nistin* aihe. (Swaim 1984)

Toisessa haastattelussa Burroughs intoutuu ylistämään kannabista ja vakuuttaa saaneensa paljon hyviä ideoita sen vaikutuksen alaisena. Hän kertoo, että ottaessaan muutamat henkoset hänen päänsä täytyy uusista ajatuksista. Ylistävistä sanoistaan huolimatta Burroughs toteaa ideaalitulanteen silti olevan sellainen, ettei ole tarvetta millekään huumeelle. Hän jopa kuvailee kamoissa olemista termillä ”anti-creative”. (Swaim 1985)

Vuonna 1984 Burroughs oli jo 70-vuotias. Don Swaim halusi tietää, vieläkö Burroughs käytti päihteitä. Burroughs sanoi nauttivansa ajoittain kannabista ja alkoholia, mutta ei mitään muuta. Tässä Burroughs ei ollut täysin rehellinen. Oikeasti hän oli tuolloin korvaushoidossa, eli hän otti joka päivä metadonia, ja näin hän teki koko loppuelämänsä ajan (Burroughs 2012, 17). Miksi Burroughs ei maininnut tätä? Metadoni on kuitenkin vahva opioidi. Ehkä Burroughs ajatteli metadonin olevan hänelle lääke, mitä se korvaushoitopotilaalle toki onkin, mutta aine on silti euforisoiva. Tai ehkä hän häpesi sitä, ettei ollut pystynyt selättämään opioidiriippuvuuttaan itse, vaan oli joutunut turvautumaan korvaushoitoon. Burroughs ei koskaan julkisesti katunut huumeiden käyttöä, mutta jokin syy sille oli, ettei hän halunnut haastattelussa kertoa käyttävänsä metadonia.

Burroughsin elämää varjosti kaksi henkilökohtaista tragediaa. Vaikka hän oli homoseksuaali, oli hän kahdesti naimisissa. Jälkimmäisen vaimonsa Joan Vollmerin Burroughs ampui vahingossa vuonna 1951. Tiettävästi osapuolet olivat ”vain” alkoholin vaikutuksen alaisia, mutta joka tapauksessa vahvasti päihtyneitä. Joan Vollmerin kanssa Burroughsilla oli poika, William S. Burroughs Jr., joka syntyi vuonna 1947. Poika oppi isältään ja tämän tuttavapiiriltä hyvin

epäterveelliset elämäntavat, joiden seurauksena kuoli vain 33-vuotiaana alkoholismiin aiheuttamaan maksan pettämiseen. Vaikka molemmat tragediat liittyvät päihteisiin, ei Burroughs siitäkään huolimatta katunut niiden käyttöä.

Opioidit (enimmäkseen morfiini ja heroiini), kannabis ja alkoholi toistuivat Burroughsin tuotannossa ja haastatteluissa kukin omissa rooleissaan. Jo esikoisteos *Nisti* määritteli opioidit elämäntavaksi. Ne antoivat syyn elää, mutta kolikon kääntöpuolena oli riippuvuus. Kannabis taas oli *Nistin* mukaan niin mieto huume, ettei siitä juuri haittapuolia löytynyt. Alkoholi puolestaan oli niin sanottujen normaalien ihmisten päihde, jota oli helppo käyttää kohtuudella, mutta jonka käyttö lähti käsistä kun Burroughs yritti päästä irti opioidikoukusta.

Huumeiden roolit olivat selkeästi rajatut vielä *Viimeisissä sanoissa*. Morfiinia Burroughs kutsui ”Jumalan omaksi lääkkeeksi”, jonka kosketus johti hänet *Nistiin*, *Alastomaan lounaaseen* ja ammattinsa löytämiseen, ja jonka avulla hän oppi rakastamaan itseään ja sitä myöten muita (Burroughs 2012, 63–64). Ilman morfiinia ja narkomaaniksi päätymistä Burroughsilla ei siis olisi ollut kokemuksia joista kirjoittaa, ja hänen tunnetuimmat teoksensa olisivat jääneet syntymättä.

Kannabista Burroughs kehuu päiväkirjoissaan estoitta. Hän kirjoitti marihuanan olevan hyvää tekevä lääkeaine ilman haitallisia sivuvaikutuksia ja korosti sen lisäävän luovuutta: ”Olen umpikujassa – muutama hatsi ja keksin viisi tai kuusi tapaa jatkaa kirjoittamista” (Burroughs 2012, 191). Burroughs oli kannabiksen suhteen hyvin johdonmukainen, sillä jo puoli vuosisataa aiemmin hän oli kirjoittanut, että yksi sen vaikutuksista on ”flight of ideas”, ideoiden virtaaminen mieleen (Burroughs 1957, 127).

Vaikka opioidit olivat antaneet Burroughsille kokemuksia joista kirjoittaa, korosti hän niiden lamaavan luovuutta. Hän luonnehti morfiinin ja sen johdosten (esimerkiksi heroiinin) käyttöä luovan työn vastavoimaksi, joka heikentää henkilön kykyä tiedostaa ajatuksiaan, tunteitaan ja pään sisäisiä prosesseja ylipäättään. Opioidien lisäksi Burroughs laittoi samaan kategoriaan kaikki muutkin sedatiivit eli keskushermostoa rauhoittavat aineet, kuten alkoholin ja rauhoittavat lääkkeet.

Psykedeelisiä hallusinogeeniä kuten LSD:tä Burroughs kuvaili tietoisuutta laajentaviksi ja visionaarisia tajunnantiloja aiheuttaviksi, mutta hän ei silti pitänyt niitä hyödyllisinä luovassa työssä, ainakaan omalla kohdallaan. Hän ei itse asiassa pitänyt niistä lainkaan ja sanoi niiden olevan vaarallisempia kuin heroiini. Burroughsin mukaan heroinisti lähinnä tuijottelee omaa varvastaan

(vertaus, jota Burroughs käytti usein), kun taas psykedeelisten hallusinogeenien käyttäjä voi kokea niin sietämätöntä ahdistusta, että päätyy vahingoittamaan itseään esimerkiksi heittäytymällä ikkunasta. (Knickerbocker 1965, sivunumeroita ei saatavilla)

6 JACK KEROUAC

6.1 Teokset ja tyyli

Jack Kerouac (12.03.1922–21.10.1969), syntymänimeltään Jean-Louis Lebris de K  rouac, oli yhdysvaltalainen kirjailija ja runoilija. Hän oli Burroughsin tavoin yksi beat-sukupolven tärkeimmistä vaikuttajista. Hän oli beat-termin keksijä, ja tarkoitti sillä alun perin itsensä kaltaista ihmistä. Kerouac tunnetaan parhaiten l  pimurtoromaanistaan *Matkalla (On the Road)*, joka julkaistiin vuonna 1957. Kerouac ei ollut yhtä syvällä huumemaailmassa kuin Burroughs, mutta erilaiset p  hteet näyttelivät silti näkyvää roolia hänen tuotannossaan, erityisesti alkoholi, amfetamiini ja marihuana. Hän kuoli vain 47-vuotiaana alkoholismien aiheuttamaan sisäiseen verenvuotoon.

Kerouacin ensimmäinen julkaistu romaani oli *The Town and the City*, joka ilmestyi vuonna 1950. Kirja m  i huonosti. Kerouac jatkoi kirjoittamista ahkerasti ja teki useita romaaneja, mutta ei löytänyt niille kustantajaa. Vasta vuonna 1957 julkaistiin hänen seuraava kirjansa, alun perin jo vuonna 1951 kirjoitettu *Matkalla*. *The New York Times* kuvaili Kerouacia uuden sukupolven ääneksi, ja sen jälkeen suosio oli taattu.

Kerouacin tuotannon muita keskeisiä teoksia ovat muun muassa vuonna 1958 julkaistu pienoisromaani *Maanalaiset (The Subterraneans)*, vuonna 1959 julkaistu suomentamaton romaani *Doctor Sax*, samana vuonna julkaistu myöskin suomentamaton runokokoelma *Mexico City Blues* ja vuonna 1968 julkaistu romaani *Turha mies Duluoz (Vanity of Duluoz)*. Elämänsä loppua kohden Kerouacin suosio alkoi hiipua, ja kuollessaan hän oli vajonnut köyhyyteen. Kerouacilta julkaistiin hänen elinaikanaan pitkälti toistakymmentä romaania tai pienoisromaaniamia ja muutama runokirja. Postuumisti häneltä on julkaistu erityisesti runokokoelmia.

Kerouacin kirjoitustyyliä kutsutaan spontaaniksi proosaksi. Hän antoi tekstin r   ppy   paperille huimalla nopeudella ilman pidäkkeitä eikä pysähtynyt pohdiskelemaan tai muokkaamaan sitä. *Matkalla*-romaanin menestys teki kirjoitustyylistä tunnetun. Kerouac sai idean tyyliin kaveriltaan Neal Cassadylt  , jonka kirjeet Kerouacille olivat r  iskyvi  , tunnustuksellisia, mitään

peittelemättömiä ja täysin vakavissaan kirjoitettuja (Berrigan 1968, sivunumeroita ei saatavilla). Ne olivat Kerouacin mielestä täynnä tunnetta ja elämää. Tekstistä välittyvä tunne oli Kerouacille tärkeämpää kuin kielioppisäännöt ja muut muotoseikat, joiden toisarvoisuutta hän usein korosti rikkomalla tahallaan perinteistä kirjoitustapaa. Hän saattoi esimerkiksi korvata pilkut ajatusviivoilla.

6.2 Polttoaineena amfetamiini

Kerouac alkoi käyttää amfetamiinia 1940-luvun puolivälissä. Tuohon aikaan Yhdysvalloissa myytiin apteekeissa ilman reseptiä Benzedrine-nimistä inhalaattoria, joka oli tarkoitettu keuhkoputkien laajentamiseen ja jonka vaikuttava aine oli amfetamiini. Kerouac osti inhalaattoreita, rikkoi ne, otti sisältä amfetamiinilla kyllästetyn paperin, puristi sen pieneksi palloksi ja huuhteli kurkusta alas kahvilla tai Coca Colalla (Boon 2002, 197). Tämä oli tuttua myös Burroughsille. Benzedriinin väärinkäyttö oli yleistä, ja sen vuoksi siitä tehtiin reseptilääke vuonna 1959.

Plant (2001, 114) kuvailee Kerouacin amfetamiininkäyttöä näin: ”Kerouac otti amfetamiinia kunnes tunsu olevansa niin aineissa, että sai sisäisiä oivalluksia ja pystyi kohtaamaan pelkojaan. Benzedriinin avulla hänestä tuntui kuin hän olisi aloittanut matkan itsetuntemukseen, kiiveten korkeammille tasoille, seuraten vaistojaan. Benzedrine lisäsi hänen tietoisuuttaan ja sai hänet tuntemaan itsensä älykkäämmäksi.” Kaikki eivät olleet aineesta yhtä innoissaan. Keskeinen beat-sukupolven vaikuttaja, runoilija Allen Ginsberg vastusti ystävänsä amfetamiininkäyttöä, sillä hän uskoi sen olevan vahingollista spontaanin proosan kirjoittamiselle (Boon 2002, 199).

Läpimurtoromaani *Matkalla* kertoo Kerouacin ja hänen kaverinsa Neal Cassadyn automatkoista Yhdysvalloissa ja Meksikossa 1940-luvun lopulla ja 50-luvun alussa. Romaanin syntyhistoria on lähes yhtä tunnettu kuin kirja itse. Kerouac ei käyttänyt kirjoituskoneessaan tavallisia paperiarkkeja, vaan hän teippasi yhteen pitkiä kiinalaisia taidepaperiarkkeja ja teki niistä rullan, jonka pään syötti koneeseen (McNally 2007, 166). Näin hänen ei tarvinnut keskeyttää työtään edes paperia vaihtaakseen.

Kerouac kirjoitti vimmaisesti aamusta iltaan ja sai romaanin ensimmäisen version valmiiksi kahdessakymmenessä päivässä. Se sisälsi peräti 175000 sanaa. Kerouac maksoi työstään kovan

hinnan, sillä hänen vaimonsa kyllästyi elättämään miestä, joka antoi kaiken huomionsa kirjoituskoneelle eikä tuonut taloon yhtään rahaa. Vaimon näkökulmasta mies oli työtön, laiska pummi. Kymmenen päivää *Matkalla*-romaanin ensimmäisen version valmistumisen jälkeen vaimo antoi Kerouacille lähtöpassit, ja tämä muutti äitinsä luo asumaan. (McNally 2007, 167)

Nykyään ajatellaan varsin yleisesti, että Kerouac kirjoitti *Matkalla*-romaanin amfetamiinin voimalla. Tästä ei kuitenkaan Kerouacin elämäkerran vuonna 1979 julkaissut McNally mainitse mitään, vaikka hän muuten kertoo avoimesti Kerouacin huumeidenkäytöstä. *Paris Review* -kirjallisuuslehti haastatteli Kerouacia vuosi ennen tämän kuolemaa, ja tuolloin Kerouac sanoi, ettei enää jaksaisi niin intensiivistä ja raskasta kirjoitusrupeamaa (Berrigan 1968, sivunumeroita ei saatavilla). Kerouac ei sano lehden haastattelussa mitään siitä, että hän olisi tuolloin käyttänyt amfetamiinia kirjoitustyön apuna. *Matkalla*-romaanin sisällössä amfetamiinin vaikutuksen voi kuitenkin nähdä, sillä kirjan tunnelma vaihtelee villin euforian ja syvän masennuksen välillä ja se on täynnä amfetamiinin käynnistämiä keskusteluita (Boon 2002, 198).

Kerouac tunnetaan pääasiassa alkoholin ja amfetamiinin käyttäjänä, mutta jotkut hänen kirjoistaan on kirjoitettu marihuanan vaikutuksen alaisena, erityisesti vuonna 1959 julkaistu runokirja *Mexico City Blues* sekä samana vuonna julkaistu romaani *Doctor Sax* (Boon 2002, 160). *Mexico City Bluesin* Kerouac kirjoitti alun perin jo vuonna 1955, neljä vuotta ennen sen julkaisua, ja *Doctor Saxin* hän kirjoitti sitäkin varhaisemmin, vuonna 1952. Alkoholin, amfetamiinin ja marihuanan lisäksi Kerouac käytti satunnaisesti opioideja, kuten oopiumia, metadonia ja morfiinia. LSD:tä hän kokeili kerran, ja oli sen jälkeen varma, että neuvostoliittolaiset olivat keksineet LSD:n ja levittäneet sitä Yhdysvaltoihin tarkoituksenaan heikentää maata (Plant 2001, 126).

Paris Review kysyi Kerouacilta vuonna 1968, mitä mieltä tämä on huumeiden vaikutuksen alaisena kirjoittamisesta. Kerouac ei vastaa kysymykseen, vaan sanoo, että runo 230 *Mexico City Blues* -kokoelmassa on kirjoitettu morfiinin vaikutuksen alaisena (Berrigan 1968, sivunumeroita ei saatavilla). Kerouac ei muuten ollut erityisen viehtynyt opioideihin, mutta hän vietti runokokoelmaa kirjoittaessaan paljon aikaa Meksikossa Burroughsin kanssa ja sai tältä helposti morfiinia. Mitään muuta mainitsemisen arvoista Kerouac ei *Paris Review'n* haastattelussa sano huumeista. Se, ettei Kerouac vastaa suoraan kysymykseen vaan alkaa kertoa jotain etäisesti aiheeseen liittyvää, vaikuttaa hänelle tyypilliseltä tavalta keskustella, tai pikemminkin hallita keskustelua. Haastattelusta saa käsityksen, että Kerouac oli ihmisenä yhtä räiskyvä, ennakoimaton ja epäsovinnainen kuin hänen tavaramerkikseen muodostunut kirjoitustyyli spontaani proosa.

6.3 Huumeiden jättämät jäljet

Kerouacia tutkinut Izant (2008, 111) sanoo, että amfetamiini, marihuana ja alkoholi ovat jättäneet jälkensä Kerouacin töihin. Plant (2001, 104) menee pidemmälle ja väittää, että jokainen Kerouacin kirjoista on kirjoitettu jonkin aineen vaikutuksen alaisena ja jokaisesta kirjasta voi aistia tuon aineen vaikutuksen. Boonin (2002, 198) mukaan Kerouacin spontaani proosa voidaan peräti tulkita manifestiksi kirjoittamiselle amfetamiinin vaikutuksen alaisena.

Plantin ja Boonin väitteet ovat melko korkealentoisia. Huumeidenkäyttöä joskus mystifioidaan, varsinkin jos käyttäjä on merkittävä ja erikoislaatuinen taiteilija. Käyttöön liittyvät tarinat ja uskomukset voivat silloin alkaa elää omaa elämäänsä. Esimerkiksi *Matkalla*-romaanin syntytarina on jo itsessään poikkeuksellinen, ja kun tietää Kerouacin ainakin joskus käyttäneen amfetamiinia, on nämä asiat helppo yhdistää mielikuvissa siitakin huolimatta, ettei todisteita asialle olisi tarjolla.

Hyvä esimerkki tästä ilmiöstä on skotlantilainen kirjailija Robert Louis Stevenson ja hänen vuonna 1886 julkaistu pienoisromaaninsa *Tohtori Jekyll ja Mr. Hyde (Strange Case of Dr Jekyll and Mr Hyde)*. Stevenson oli sitä tehdessään sairas, mutta onnistui vaimonsa mukaan silti kirjoittamaan kuudessa päivässä 60 000 sanaa. Myöhemmin on epäilty, että Stevenson olisi käyttänyt suorituskykynsä parantamiseksi kokaiinia, jota tuohon aikaan käytettiin lääkkeenä. Lisäksi on tulkittu, että tohtori Jekyllin muuntautuminen herra Hydeksi kuvastaa kokaiinin vaikutusta ihmisen luonteeseen. Nykyään jotkin lähteet väittävät (esim. Plant 2001, 65–66) varmana tietona, että Stevenson kirjoitti pienoisromaanin kokaiinin vaikutuksen alaisena, vaikka Stevenson itse tai kukaan hänen aikalaisensa ei tiettävästi ole koskaan sellaista sanonut eikä siitä muutenkaan ole mitään todisteita.

Kuinka huumeet sitten vaikuttivat Kerouacin luovuuteen kirjailijana? On mahdotonta vertailla Kerouacin teosten julkaisuajankohtia siihen, mitä aineita hän milloinkin käytti, koska käyttöperiodeja ei voi määritellä tarkasti. Kuten todettua, Kerouacin huumeidenkäytöstä liikkuu tarinoita erityisesti *Matkalla*-romaanin liittyen, mutta tarinoiden todenmukaisuudesta ei aina ole takuita. Myöskään kirjojen syntyajankohtaa ei aina voi määritellä tarkasti. Kerouac kirjoitti monet teoksensa vuosia ennen kuin ne julkaistiin, ja vaikka hän ei yleensä editoinutkaan tekstejään, saattoi

hän myöhemmin kirjoittaa niistä kokonaan uusia versioita. Mitä sekavampaa tekstiä kirjailijalla on tapana tuottaa, sitä vaikeampi on sanoa, milloin hän kirjoittaa päihtyneenä, ja spontaani proosa yhdistettynä Kerouacin kapinalliseen suhtautumiseen kirjoitussääntöjä kohtaan johtaa juuri tähän ongelmaan.

Kerouacia tutkinut Izant uskoo (2008, 29), että Kerouac käytti amfetamiinia *Matkalla*-romaanin tehdessään. Izant käyttää lähteenään Ann Chartersin Kerouacista vuonna 1973 kirjoittamaa elämäkertaa, jota ei ole suomennettu. Izant myöntää (2008, 28), että Charters ei täsmennä mistä tietää Kerouacin käyttäneen amfetamiinia, mutta Izant pysyy silti uskomuksessaan. Izantin mukaan (2008, 52) Kerouac teki myös *Maanalaiset*-pienoisromaanin amfetamiinin vaikutuksen alaisena, ja käyttää jälleen lähteenään Chartersin elämäkertaa. Elämäkerturi McNally (2007, 217–218) vahvistaa, että Kerouac todellakin käytti tuolloin Benzadrinää. *Maanalaiset* julkaistiin vuonna 1958, mutta Kerouac kirjoitti sen jo 1953, kaksi vuotta *Matkalla*-romaanin ensimmäisen version jälkeen. Kerouac kirjoitti *Maanalaiset* äärimmäisen nopeasti, peräti vain kolmessa päivässä.

Vaikka Kerouac käytti useita aineita, oli hän ennen kaikkea alkoholisti. *Paris Review* -lehden haastattelun aikanakin hän juo jatkuvasti. *Turha mies Duolozista* jäi viimeiseksi kirjaksi, joka Kerouacilta julkaistiin hänen elinaikanaan. Izantin mukaan (2008, 104) *Turha mies Duolozista* oli *Matkalla*-mestariteoksen täydellinen vastakohta, sillä poissa olivat innostus ja elämänilo, ja niiden tilalle oli tullut alkoholistin itsesääli ja kaunaisuus. Koko *Turha mies Duolozista* vaikuttaa Kerouacin yritykseltä oikeuttaa oma kurjuudessa rypemisensä, Izant jatkaa.

Izant summaa (2008, 109) tutkimuksensa muna vai kana -tyyppiseen pohdiskeluun. Kehittikö Kerouac kirjoitustyyliä omilla ehdoillaan, lisäten myöhemmin huumeet osaksi luomisprosessia, koska ne sopivat hänen työskentelytapaansa? Vai loivatko huumeet perustan Kerouacin kirjoitustyyliä näin pakottaen Kerouacin jatkamaan niiden käyttöä? Vastaus löytynee jostain näiden ääripäiden väliltä.

7 HUNTER S. THOMPSON

7.1 Gonzo-journalisti

Hunter Stockton Thompson (18.07.1937–20.02.2005) oli yhdysvaltalainen kirjailija ja toimittaja, joka tunnetaan niin sanotun gonzo-journalismin isänä. Thompsonin tarinat, olivat ne sitten kirjoja tai lehtijuttuja, olivat usein hyvin vahvasti väritettyjä, vaikka hän itse suhtautui niihin niin kuin ne olisivat olleet totta. Thompson työskenteli *Rolling Stone* -aikakausilehden toimittajana siitä saakka, kun se perustettiin vuonna 1967, ja hän loi maineensa pitkälti lehteen kirjoittamillaan jutuilla. 67-vuotiaana Thompson tappoi itsensä haulikolla kotonaan. Hänen toiveidensa mukaisesti hänen tuhkinsa ammuttiin kanuunalla taivaalle.

Hunter S. Thompson on hyvin erilainen tutkimuskohde kuin William S. Burroughs ja Jack Kerouac. Burroughs käytti valtavasti erilaisia huumeita ja kirjoitti kokemuksistaan asiallisesti, kiihkottomasti ja lakonisesti. Kerouac kirjoitti huumeista (kuten kaikesta muustakin) vahvan emotionaalisesti, mutta pyrki mahdollisimman rehelliseen ja aitoon ilmaisuun. Ei ole mitään syytä epäillä Burroughsin ja Kerouacin kertomuksia huumeidenkäytöstään. Tässä suhteessa Thompson oli heidän täydellinen vastakohtansa. Mitään, mitä Thompson sanoo, ei kannata varauksetta uskoa. Mikä tahansa voi olla liioittelua tai suoranaista valehtelua.

Thompsonin ensimmäinen kirja *Helvetin enkelit (Hell's Angels)* julkaistiin Yhdysvalloissa vuonna 1966. Thompson kertoo siinä vuodesta, jonka vietti Helvetin enkeleiden parissa. Seuraava teos, *Pelkoa ja Inhoa Las Vegasissa (Fear and Loathing in Las Vegas)*, julkaistiin alun perin *Rolling Stonessa* vuonna 1971 ja vasta sen jälkeen kirjana. Siitä tuli välittömästi menestys, ja se on ylivoimaisesti Thompsonin tunnetuin teos. Siinä hän matkustaa urheilutoimittajan ominaisuudessa Las Vegasiin seuraamaan moottoripyöräkilpailua ja saa lisäksi tehtäväksi osallistua kaupungissa järjestettävään huumeepoliisien kokoukseen. Samalla hän sekoilee jatkuvasti huumeiden kanssa. Tarina on kirjoitettu aivan kuin se olisi toimittajan tekemä todenmukainen reportaasi, mutta oikeasti Thompson sepitti suuren osan. Terry Gilliam ohjasi kirjan pohjalta samannimisen elokuvan, jonka ensi-ilta oli vuonna 1998 ja jossa Thompsonia näyttelee Johnny Depp.

Muita Thompsonin kirjoja ovat muun muassa vuonna 1972 julkaistu suomentamaton *Fear and Loathing: On the Campaign Trail '72*, jossa hän seuraa Richard Nixonin presidentinvaalikampanjaa, vuonna 1979 julkaistu *Suuri hainmetsästys (The Great Shark Hunt)*, joka on kokoelma hänen lehtijuttujaan parin vuosikymmenen ajalta, vuonna 1998 julkaistu *Rommipäiväkirja (The Rum Diary)* sekä vuonna 2003 julkaistu *Pelon valtakunta (Kingdom of Fear)*, joka on kokoelma hänen uusimpia lehtijuttujaan. *Rommipäiväkirjasta* on tehty elokuva, joka sai ensi-iltansa vuonna 2011, ja myös siinä Thompsonia näyttelee Johnny Depp.

Kun puhutaan Thompsonin gonzo-journalistina tekemistä lehtijutuista, voitaisiin yhtä hyvin puhua novelleista, niin paljon hän sekoittaa faktaa ja fiktiota. Gonzo-journalismilla ei ole mitään tekemistä perinteisen journalismin kanssa. Pikemminkin kyseessä on kirjallisuuden alalaji. *Suuri hainmetsästys* julkaistiin suomeksi vuonna 1982, ja sen esipuheessa filosofi Esa Saarinen määrittelee gonzo-journalismia näin:

”Gonzo-journalisti jättää aina, mikäli mitenkään mahdollista, itse pääaiheensa *täysin huomiotta*. Irrottelu ja yleinen sekamelska – auton sivuluisuun heittäminen niin sanoakseni – on verrattomasti tärkeämpää kuin 'asiallinen, totuudenmukainen raportointi'. *Vittuun journalismi*, kuten Thompson itse asian ilmaisee omalla napakalla tavallaan.” (Thompson 1982, IV–V)

7.2 Pelkoa, inhoa ja satuilua

Thompsonin suosituin kirja *Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa* oli hänen ensimmäinen suuri gonzo-luomuksensa, ja se on kyllästetty huumeidenkäytöllä – ja vielä enemmän huumeilla rehentelyllä. Hän paisuttelee hallussaan olevien huumeiden määrää, antaa ymmärtää käytön olevan mittavampaa kuin onkaan ja keksii huumeisiin liittyviä satuja. Kirjan alussa Raoul Duke, joka on Thompsonin alter ego monissa hänen tarinoissaan, ajaa kaverinsa kanssa autolla kohti Las Vegasia. Thompson kirjoittaa:

”Auton takakontti näytti poliisin liikkuvalla huumetutkimuslaboratoriolta. Meillä oli kaksi pussia ruohoa, seitsemänkymmentäviisi meskaliinipuristetta, viisi paperimatkaa, suolasirotin puolillaan kokaiinia ja kokonainen galaksi erivärisiä piristäviä, rauhoittavia,

huudattavia, naurattavia... ja litra tequilaa, litra rommia, laatikko Budweiseria, puolenlitran pullo puhdasta eetteriä sekä kaksi tusinaa amyylia.” (Thompson 1999, 14)

Tämä on tyypillistä Thompsonia. Hänen on tarkoitus luetella nimenomaan mukanaan olevia huumeita, mutta hän mainitsee niiden seassa alkoholituotteita, ja saa näin huumelistan vaikuttamaan pidemmältä. Thompson kyllä käyttää kirjassa ruohoa (eli kannabista), meskaliinia ja paperimatkoja (eli LSD:tä), mutta esimerkiksi kokaiini lentää kirjaimellisesti taivaan tuuliin heti kirjan alussa, eikä hän koskaan enää palaa tarinassaan erivärisiin piristäviin, rauhoittaviin, huudattaviin ja naurattaviin, joita pitäisi olla mukana ”kokonainen galaksi”. Eetteriä ja amyylia (eli amyylinitriittiä) hän sentään käyttää.

Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa on synonyymi huumeiden sekakäytölle. Siksi esimerkiksi Plant (2001, 168) siteeraa kirjaa käsitellessään sekakäyttöä. Thompson kuitenkin liioitteli kaikkea, mikä liittyi huumeisiin. Hänen tarinoidensa luotettavuutta kuvaa mainiosti kirjan luku viisi, joka alkaa sivulta 142 ja on otsikoitu näin: ”Kamala kokemus äärimmäisen vaarallisten huumeiden kanssa”. Tuon kamalan kokemuksen aiheuttaa huume nimeltään adrenokromi, joka Thompsonin mukaan on tehty elävän ihmisen lisämunuaisista. Sivulla 144 Thompson sanoo, että aineen alkaessa vaikuttaa sen ensimmäinen aalto tuntuu meskaliinin ja metamfetamiinin yhdistelmältä. Sitten hän alkaa saada hallusinaatioita ja kouristella:

”En pystynyt liikkumaan. Halvaantuminen oli jo totaalinen. Ruumiini joka ikinen lihas oli kouristunut. En pystynyt edes liikuttamaan silmämuniani, saati kääntämään päätäni tai puhumaan. (...) Kuolema. Olin varma siitä. Edes keuhkoni eivät tuntuneet toimivan. Tarvitsin tekohengitystä, mutta en saanut suutani auki pyytämään sitä.” (Thompson 1999, 147)

Adrenokromi on kyllä olemassa oleva aine, sillä se on adrenaliinin hapetustuote, mutta Thompsonin kokemuksen kamaluutta laimentaa se, ettei adrenokromilla ole psykoaktiivisia vaikutuksia. Thompson keksi adrenokromin vaikutukset ja kaiken muunkin siihen liittyvän omasta päästään. Tarina menisi hyvästä fiktiosta, mutta Thompson kirjoitti tekstin nimenomaan journalistin ominaisuudessa pyrkien uskottelemaan lukijoille, että kaikki on totta. Hän onnistuikin siinä pitkään. Kirjan ilmestymisaikana tietoa huumeista ei ollut niin helposti saatavilla kuin nykyään, joten lukijat uskoivat mitä Thompson heille kertoi. Thompsonin vakuuttavuutta lisäsi se, että hän esiintyi tarinoissaan journalistiikan tohtorina – mitä hän ei oikeasti ollut. Kohtaus, jossa Thompson nauttii

adrenokromia, on sekä kirjan että siitä vuonna 1998 julkaistun elokuvan yksi tunnetuimmista. Ohjaaja Terry Gilliam myöntää elokuvan DVD-julkaisun kommenttiraidalla, että kuvaus adrenokromin vaikutuksista on silkkää fiktiota.

7.3 Inspiraation nousu ja tuho

Oliko Hunter S. Thompsonille apua päihteistä luovassa työssä? Tietynlaista apua hänelle niistä kiistatta oli. Thompson loi suosionsa huumeista kertovilla tarinoilla, jotka olivat muka totta ja joissa hän oli itse pääosassa. Thompson oli luontainen liioittelija ja satujen keksijä, ja huumeista hän sai aiheen, josta pystyi ammentamaan toinen toistaan hurjempia seikkailuja. Huumeet tarinoiden aiheena oli polttoainetta Thompsonin mielikuvitukselle, olivat huumeet sitten oikeita tai keksittyjä, kuten adrenokromi.

Vaikka Thompson keksi satuja, käytti hän päihteitä ihan oikeastikin, ja huomattavan paljon vieläpä. Uransa loppupuolella hänellä oli jo hyvin vakavia päihdeongelmia, erityisesti alkoholin ja kokaiinin kanssa. Samalla hänen tuotteliaisuutensa heikkeni radikaalisti. John Walsh, *Rolling Stonen* entinen päätoimittaja, kertoo Thompsonin elämäkerrassa vaikeuksista, joita tällä oli kirjoittamiseen liittyen vuonna 2000, viisi vuotta ennen itsemurhaa:

”Tässä vaiheessa Hunter alkoi rapistua fyysisesti ja älyllisesti. (...) Taantumisen oli monella tapaa niin ilmeistä, että sitä oli surullista katsoa. Selvää oli, ettei hän ollut enää parhaimmillaan, eikä viikoittainen kirjoittaminen tahtonut onnistua, sillä hän ei enää pystynyt keskittymään riittävän pitkään mihinkään. Me annoimme hänelle juttuvinkkejä, vihjeitä ja johtolankoja, mutta harvoin hän rekisteröi niitä. Monesti hänen keskittymisensä herpaantui ja lähti aivan toiseen suuntaan – sellaiseen, joka ei johtanut mihinkään mairittelevaan lopputulokseen. (Seymour & Wenner 2010, 362)

Jann Wenner, *Rolling Stonen* perustaja, yritti myös saada Thompsonia kirjoittamaan. Hän pyysi 1500 sanan kolumnia kerran kuussa, tarjosi 10000 dollaria jokaisesta kolumnista ja antoi Thompsonin valita vapaasti aiheet, mutta Thompson ei pystynyt suoriutumaan tehtävästä (Seymour & Wenner 2010, 362–363). Samoihin aikoihin Thompson kuitenkin antoi *Paris Review’lle* haastattelun, jossa antoi itsestään täysin päinvastaisen kuvan.

Haastattelija ottaa esille huume kulttuurin ja kysyy, kuinka Thompson kirjoittaa aineiden vaikutuksen alaisena. Thompson vastaa, että hänen tapansa on jo vuosia ollut kirjoittaa nopeasti ja hoitaa homma alta pois. Hän myös kertoo kirjoittavansa yleensä viisi sivua yössä. Haastattelija ottaa uudestaan päihteet esille. Thompson vakuuttelee, että häneltä onnistuu työskentely vaikka hän käyttäisi päihteitä koko yön. Thompsonin mukaan marihuana on ainoa päihde, jonka vaikutuksen alaisena hän ei voi työskennellä. Muuten kaikki käy, jopa LSD. (Brinkley & McDonnell 2000, sivunumeroita ei saatavilla)

Ristiriita Thompsonin oman näkemyksen ja muiden ihmisten jälkepäin antamien kuvailujen välillä on räikeä. Esimerkki paljastaakin, kuinka paljon Thompson väritti kaikkea sanomaansa ja kirjoittamaansa. Thompson nousi nopeasti alansa huipulle kun alkoi keksiä tarinoita äärimmäisestä päihteillä sekoilusta, ja todellisen päihteillä sekoilun takia hänen ammattitaitonsa romahti enneaikaisesti.

8 STEPHEN KING

8.1 Alkoholisti ja kokaiiniriippuvainen

Vuonna 1947 syntynyt Stephen Edwin King eroaa Burroughsista, Kerouacista ja Thompsonista monellakin tavalla. Ensinnäkin hän on heistä ainoa elossa oleva. Toisekseen hän on tullut tunnetuksi nimenomaan työnsä kautta, kun taas muut edellä mainitut kirjailijat herättivät huomiota myös elämäntavoillaan. Kolmanneksi hän on julkisesti ilmoittanut lopettaneensa kaikenlaisten päihteiden käytön ja sanonut niiden haitanneen hänen luovaa työtään.

Stephen King on yksi maailman menestyneimpiä kirjailijoita. Hän on erittäin tuottelias ja hänet tunnetaan ennen kaikkea kauhukirjoistaan. Kingin esikoisromaani *Carrie (Carrie)* julkaistiin vuonna 1974, ja kolme vuotta myöhemmin ilmestyi hänen läpimurtoteoksensa *Hohto (The Shining)*. Molemmista tehtiin myös menestyneet elokuvaversiot. Kingiltä on julkaistu yli viisikymmentä romaania ja lähes kaksisataa novellia, ja niiden pohjalta on tehty lukemattomia elokuvia ja televisiosarjoja. King kirjoittaa edelleen aktiivisesti.

King on nopea kirjoittaja, joka tekee kirjan ensimmäisen luonnoksen kolmessa kuukaudessa (King 2000, 250). Hän on kertonut avoimesti alkoholi- ja kokaiiniongelmistaan, joten on tiedossa, mitä kirjoja tehdessään hän käytti mitäkin aineita. Kun näitä tietoja vertaa siihen, millaisen vastaanoton kirjat ovat saaneet, voi kenties päätellä jotain päihteiden vaikutuksesta kirjailijan luovuuteen. Huomionarvoinen on toki myös Kingin oma mielipide.

Vuonna 2000 Kingiltä ilmestyi omaelämäkerrallinen teos *Kirjoittamisesta (On Writing)*, jossa hän kertoo päihteidenkäytöstään. Sen jälkeen hän on puhunut aiheesta myös lehtihaastatteluissa. Kirjassa King kertoo, että huomasi 1980-luvun alussa juovansa joka päivä ja alkoi tuolloin pitää itseään alkoholistina (King 2000, 89). *Rolling Stone* -lehden verkkosivuillaan julkaisemassa haastattelussa hän sanoo tämän tapahtuneen jo vuonna 1978 tai 1979 (Greene 2014, sivunumeroita ei saatavilla). Kirjassa King ei mainitse, milloin aloitti kokaiinin käytön, mutta *Rolling Stonessa* hän sanoo sen tapahtuneen vuonna 1978 ja käytön olleen päivittäistä. Molempien aineiden käyttö saavutti lakipisteensä vuonna 1986, jonka jälkeen hän on ollut raitis.

8.2 Piina

King siis käytti päivittäin sekä alkoholia että kokaiinia ainakin 1980-luvun alusta vuoteen 1986 saakka. Hänen tuotannostaan tätä ei voi päätellä, sillä hän pysyi koko ajan yhtä tuotteliaana ja kirjoitti tuona aikana useita tunnetuimmista teoksistaan, kuten *Christine, tappaja-auto (Christine)*, *Uinu, uinu lemmikkini (Pet Sematary)*, *Se (It)* ja *Piina (Misery)*. Tutkimuksen kannalta näistä mielenkiintoisin on *Piina*, jonka King kirjoitti toiseksi viimeisenä romaanina ennen kuin lopetti päihteiden käytön.

Piina julkaistiin vuonna 1987, mutta King kirjoitti sen vuoden 1985 lopulla ja seuraavan vuoden alussa. Tuolloin hän pystyi vielä riippuvuuksistaan huolimatta toimimaan ”nipin napin pätevästi”, piilotteli aineita perheeltään ja pelkäsi ajatusta elämästä ilman päihteitä. Vuoden 1986 keväällä ja kesällä hän kirjoitti *Kolkuttajat (The Tommyknockers)*, joka jäi viimeiseksi romaaniksi, jonka hän teki alkoholin ja kokaiinin vaikutuksen alaisena. Tuolloin hän teki töitä usein vanupuikot sieraimissa pysäyttääkseen kokaiinin aiheuttaman verenvuodon. (King 2000, 90)

Kingin mukaan päihteet vaikuttivat negatiivisesti hänen työnsä laatuun, ja siksi *Kolkuttajat* on hänen mielestään surkea. Myös vuonna 1999 kirjoitettu ja 2001 julkaistu *Unensieppaaja (Dreamcatcher)* on Kingin mielestä huono, sillä sen hän kirjoitti oksikodonin vaikutuksen alaisena. King jäi auton alle vuonna 1999 ja hänelle määrättiin kipulääkkeeksi oksikodonia, joka on vahva opioidi ja verrattavissa morfiiniin. Kingin mielestä *Unensieppaajasta* paistaa läpi, että se on kirjoitettu huumaantuneena. (Greene 2014, sivunumeroita ei saatavilla)

Ulkopuolisen on mahdotonta nähdä päihteiden vaikutusta kirjoihin. *Piina* on yksi Kingin kaikkien aikojen suosituimpia kirjoja, vaikka hänellä sitä tehdessään oli jo todella vakavia ongelmia alkoholin ja kokaiinin kanssa. Tehdessään *Kolkuttajat* King oli vielä huonommassa kunnossa, mutta silti romaani sai positiivisen vastaanoton ja sijoittuu nykyään jonnekin Kingin kirjojen ylempään keskikastiin. Samaan kastiin kuuluu myös *Unensieppaaja*, joka *Piinaa* ja *Kolkuttajia* huomattavasti uudempana on kuitenkin näistä vähiten tunnettu. Amazon-verkkokirjakaupassa lukijat voivat arvostella kirjoja ja antaa niille tähtiä yhdestä viiteen. Huhtikuussa 2017 *Piina* oli saanut keskimäärin 4,5 tähteä ja *Kolkuttajat* sekä *Unensieppaaja* 4 tähteä, mistä voinee vetää

johtopäätöksen, että lukijat pitävät kirjoja hyvinä.

8.3 Aineiden vaikutus tuotantoon

Oliko päihteillä sitten positiivisia vaikutuksia Kingin luovuuteen? Olisivatko esimerkiksi *Uinu, uinu lemmikkini*, *Se* ja *Piina* syntyneet ilman alkoholia ja kokaiinia? Ollessaan riippuvainen King pelkäsi, ettei pystyisi enää kirjoittamaan, jos lopettaisi alkoholin ja kokaiinin käytön (King 2000, 92). Myöhemmin selvisi, että hän kyllä pystyi. Mutta entä aiheet, olisivatko ne olleet samoja? *Piinan* päähenkilö on kirjailija, joka joutuu mielipuolisen fanin vangitsemaksi ja kiduttamaksi. Kingin mukaan hän myöhemmin ymmärsi, että kirja kertoo hänestä itsestään kokaiinin vankina (Greene 2014, sivunumeroita ei saatavilla). Mikäli tämä pitää paikkansa, ei *Piina* olisi voinut syntyä ilman kokaiiniriippuvuutta, ja yksi Kingin tunnetuimmista teoksista olisi jäänyt tekemättä.

King on tehnyt vastaavanlaisia rinnastuksia tuotantonsa ja tosielämän välille enemmänkin. *Kolkuttajat* kertoo avaruusolennoista, jotka tunkeutuvat ihmisten päähän antaen voimia ja älykkyyttä, mutta vievät lopulta sielun. Kingin mukaan tämä oli huumeiden ja alkoholin käytön vertauskuva (King 2000, 91). King sanoo jälkeenpäin tajunneensa, että jo läpimurtoteos *Hohto*, jonka pääosassa on alkoholisoitunut kirjailija, kertoo hänestä itsestään (King 2000, 89).

Vaikka päihderiippuvuudet ovat heijastuneet Kingin tuotantoon ja antaneet siihen aiheita, voi tuskin perustellusti väittää, että ne olisivat avaintekijä Kingin suosioon. Ilman riippuvuuksiaan King olisi todennäköisesti ammentanut aiheita ja symboliikkaa muualta. Sataprosenttisen varma tästä ei kuitenkaan voi olla. Toisaalta Kingin näkemys alkoholin ja kokaiinin negatiivisesta vaikutuksesta hänen luovuuteensa on vahvassa ristiriidassa sen kanssa, miten positiivisesti yleisö ja kriitikot ottivat nekin teokset vastaan, joita kirjoittaessaan King oli jatkuvasti päihtynyt. Entä jos päihteillä ei ollut minkäänlaista vaikutusta Kingin luovuuteen, ei positiivista eikä negatiivista? Ehkä King olisi kirjoittanut suunnilleen samanlaisia ja yhtä menestyneitä teoksia vaikka ei olisi koskaan koskenutkaan alkoholiin ja kokaiiniin.

Kingin mukaan hän kyllästyi olemaan *Piinan* mielipuolisen fanin, eli kokaiiniin, ikioma kirjailija. Lopullinen päätös luopua päihteistä johtui kuitenkin siitä, että King pelkäsi muuten menettävänsä perheensä. Hän teki päätöksen silläkin uhalla, että olisi menettänyt luovuutensa. Mitä tulee

päihteiden vaikutuksesta luovuuteen, viimeisen sanan saa luonnollisesti sanoa King itse, jolla on asiasta selkeä mielipide: ”Aikamme vahvimpia maallikkopsykologisia harhakuvitelmia on, että luova työ ja tajuntaa muuttavat aineet ovat sidoksissa toisiinsa.” (King 2000, 92)

9 YHTEENVETO

Olen nyt käsitellyt neljää hyvin erilaista kirjailijaa, joiden päihteidenkäyttöhistoria poikkeaa toisistaan. Samoin poikkeaa heidän tapansa käsitellä päihteitä teksteissään. William S. Burroughs kertoi käytöstään analyttisesti ja kiihottomasti kuin tietokirjailija. Jack Kerouac heittäytyi kirjoittaessaan tunteidensa valtaan ja toivoi päihteiden vaikutuksen siten välittyvän teksteistään. Hunter S. Thompson liioitteli vaikutuksia ja keksi niitä omasta päästään. King ei kirjoittanut päihteidenkäytöstään mitään, vaan toisin kuin edellä mainitut kirjailijat salasi sen, kunnes luopui käytöstä kokonaan. Sen jälkeen hän on kertonut asiasta julkisesti ja katunut käyttöönsä.

Burroughs eli peräti 83-vuotiaaksi runsaasta ja ajoittain hyvinkin ankarasta opioidienkäytöstä huolimatta. Hän ei koskaan julkisesti katunut aineiden käyttöä, siitäkin huolimatta, että oli elämänsä viimeiset vuosikymmenet metadoni-korvaushoidossa. Vielä vähän ennen kuolemaansa kirjoittamissaan päiväkirjoissa hän kutsui morfiinia jumalan omaksi lääkkeeksi ja kiitti ainetta siitä, että oli löytänyt kirjailijan ammattinsa.

Jack Kerouac eli vain 47-vuotiaaksi ja kuoli alkoholismien aiheuttamaan sisäiseen verenvuotoon. Burroughs ei koskaan erityisemmin korostanut kirjoittaneensa jotain päihtyneenä, kun taas Kerouac teki erilaisia kirjoitusprojekteja tietoisesti eri aineiden vaikutuksen alaisena. Hän kirjoitti *Maanalaiset*-pienoisromaanin vain kolmessa päivässä, ja lähteet ovat yhtä mieltä siitä, että hän teki sen amfetamiinin voimalla. Nykyään ajatellaan varsin laajalti, että hän kirjoitti myös *Matkalla*-romaanin ensimmäisen version amfetamiinin voimalla, mutta tähän ei mielestäni löydy riittäviä todisteita. *Matkalla* on Kerouacin suosituin teos, joten näyttää pikemminkin siltä, että fanit ovat halunneet nähdä sen syntyhistorian erityisempänä kuin se onkaan. Koska tiedetään, että *Maanalaiset* on kirjoitettu amfetamiinin voimalla, on haluttu uskoa, että sama voima on ollut myös Kerouacin mestariteoksen takana.

Hunter S. Thompson eli 67-vuotiaaksi, ja rapistui ennen aikaansa niin fyysisesti kuin henkisesti pelkäksi ihmisraunioksi. Hän oli itsemurhan tehdessään jo niin huonossa kunnossa, että olisi tuskin elänyt enää montaa vuotta. Vaikka hän varhaisimmissa kirjoissaan ja lehtijutuissaan liioitteli päihteidenkäyttöään reippaasti, alkoivat alkoholi, kokaiini ja erilaiset pillerit myöhemmin hallita

hänen elämäänsä niin paljon, että ne tekivät väistämättä tuhojaan sekä keholle että luovuudelle. Kirjoittamisen kannalta huumeet olivat Thompsonille ennen kaikkea hyvä aihe, josta saattoi keksiä toinen toistaan uskomattomampia tarinoita.

Stephen King on nyt 69-vuotias. Hänelle alkoholi ja kokaiini olivat tietyn aikaa erottamaton osa elämää ja sitä myöten erottamaton osa kirjoittamisprosessia. On mahdotonta sanoa, oliko päihteistä hänelle luovuuden kannalta hyötyä vai haittaa vai kumpaakaan. King itse on puhunut niistä vain negatiiviseen sävyyn. King kertoi vuonna 2000 ilmestyneessä kirjassaan, että huomasi olevansa alkoholisti 1980-luvun alussa. Vuonna 2014 hän sanoi, että tämä tapahtuikin jo vuonna 1978 tai 1979. Samalla hän sanoi, että aloitti myös kokaiinin päivittäisen käytön vuonna 1978, mutta kirjasta saa mielikuvan, että se alkoi paljon myöhemmin. Eli mitä pidempi aika päihteiden käytön lopettamisesta on, sitä varhaisemmin King kertoo niiden ongelmakäytön alkaneen. Aivan kuin King sittenkin tuntisi ylpeyttä siitä, että kävi pohjalla, ja tarina pohjalla käymisestä paisuu koko ajan.

Olen tutkimuksessani löytänyt paljon kiehtovaa tietoa siitä, miten erilaiset huumeet ovat vaikuttaneet neljän erilaisen kirjailijan luomistyöhön. Mitään yleistäviä johtopäätöksiä en voi aiheesta kuitenkaan vetää, sillä yksilöllinen vaihtelu on liian suurta. Olisi erittäin kiinnostavaa perehtyä laajempaan otokseen huumeita käyttäneitä kirjailijoita, mutta pelkään, etten silloinkaan pystyisi sanomaan asiasta mitään yleispätevää. Tämä johtuu siitä, että jokaisella kirjailijalla on oma luonteensa, jokainen kokee huumeet omalla tavallaan, jokaisella on oma käsityksensä luovuudesta, ja niin edelleen. Muuttuvia tekijöitä on liikaa, ja kuten luvussa 2 tuli selväksi, luovuutta ei voi mitata. Niinpä en nyt harmittele sitä, etten pysty tekemään yleistyksiä, vaan iloitsen siitä, että olen saanut tilaisuuden sukeltaa neljän suuren kirjailijan muuntuneisiin tajunnantiloihin.

Kirjoittamisen maisteriohjelmassa opinnäytetyöhön kuuluu tieteellisen osan lisäksi taiteellinen osa. Minun taiteellinen osani on blogini nimeltään Punainen Kolmio. Käsittelen siinä huumeita ja median suhtautumista niihin. Olen Suomen Kuvalehden avustaja, ja kirjoitan lehteen lähinnä huumeisiin ja lääkkeisiin liittyviä artikkeleita. Blogiin kirjoitan silloin, kun aihe ei mielestäni sovi perinteiseksi lehtijutuksi tai kun minulla on siihen vahvasti henkilökohtainen näkökulma. Suomen Kuvalehti ja Punainen Kolmio erilaisina julkaisualustoina tasapainottavat toisiaan mainiosti, ja tätä tutkimusta tulen varmasti hyödyntämään molemmissa.

<http://punainenkolmio.blogspot.fi/>

LÄHTEET

- Alvarez, A. 2001. Drugs and Inspiration. *Social Research*, Vol. 68, No. 3, 779–793.
- Berrigan, T. 1968. Jack Kerouac, *The Art of Fiction* no. 41. *The Paris Review* 43, sivunumeroita ei saatavilla.
- Blagrove, M., Jones, K. & Parrott, A. 2009. Cannabis and Ecstasy/MDMA: Empirical Measures of Creativity in Recreational Users. *Journal of Psychoactive Drugs*, Vol. 41 (4), 323–329.
- Boon, M. 2002. *The Road of Excess: A History of Writers on Drugs*. Harvard University Press: Cambridge.
- Brinkley, D. & McDonell, T. 2000. Hunter S. Thompson, *The Art of Journalism* No. 1. *Paris Review* 156, sivunumeroita ei saatavilla.
- Brown, D., Pollard, J. & Zegans, L. 1967. The Effects of LSD-25 on Creativity and Tolerance to Regression. *Archives of General Psychiatry*, Vol. 16, 740–749.
- Burroughs, W. 1957. Letter from a Master Addict to Dangerous Drugs. *British Journal of Addiction to Alcohol & Other Drugs*, Vol. 53, Issue 2, 119–132.
- Burroughs, W. 2003. *Nisti. 2. painos*. Sammakko: Turku. Englanninkielinen alkuteos 1953.
- Burroughs, W. 2012. *Viimeiset sanat*. Sammakko: Turku. Englanninkielinen alkuteos 2000.
- Contin, S., Frederick-Osborne, S., Galloway, G., Seymour, R. & Smith, D. 2000. Abuse and Therapeutic Potential of Gamma-hydroxybutyric Acid. *Alcohol*, Vol. 20, 263–269.
- De Quincey, T. 2007. *Englantilaisen oopiuminkäyttäjän tunnustukset*. Savukeidas: Turku. Englanninkielinen alkuteos 1822.
- Fadiman, J., Harman, W., McKim, R., Mogar, R. & Stolaroff, M. 1966. Psychedelic Agents in Creative Problem-Solving. *Psychological Reports* 19, 211–227.
- Forsell, M., Tanhua, H. & Varjonen, V. 2014. *Huumeilanne Suomessa 2013*. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Tampere: Juvenes Print – Suomen Yliopistopaino Oy.
- Fraser, R. & Wickes, G. 1960. Aldous Huxley, *The Art of Fiction* No. 24. *Paris Review* 23, sivunumeroita ei saatavilla.
- Goodwin, D. 1992. Alcohol as Muse. *American Journal of Psychotherapy*, Vol. XLVI, No. 3, 422–433.
- Greene, A. 2014. Stephen King: The Rolling Stone Interview. [Viitattu 16.02.2017.]
<http://www.rollingstone.com/culture/features/stephen-king-the-rolling-stone-interview->

20141031

- Hämeen-Anttila, J. 2013. *Trippi Ihmemaahan*. Otava: Helsinki.
- Izant, E. 2008. *Altered States of Style: The Drug-Induced Development of Jack Kerouac's Spontaneous Prose*. Department of English: Brigham Young University.
- King, S. 2000. *Kirjoittamisesta*. Tammi: Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 2000.
- Koski-Jännes, A. 1983 A. Juoda ja/vai luoda? *Alkoholipolitiikka* 48, 68–76.
- Koski-Jännes, A. 1983 B. Alkoholit ja kirjallinen luovuus Suomessa. *Alkoholipolitiikka* 48, 263–274.
- Knickerbocker, C. 1965. William S. Burroughs, *The Art of Fiction* No. 36. *The Paris Review* 35, sivunumeroita ei saatavilla.
- Ludvig, A. 1990. Alcohol Input and Creative Output. *British Journal of Addiction*, Vol. 85, 953–963.
- McNally, D. 2007. *Kerouac elämäkerta*. Johnny Kniga Kustannus: Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 1979.
- Perälä, J. 2013. *Ikuinen Säättö – Helsingin huumemarkkinat*. Like Kustannus Oy: Helsinki.
- Plant, S. 2001. *Writing on Drugs*. 2 painos. Faber and Faber: Lontoo.
- Sessa, B. 2008. Is it Time to Revisit the Role of Psychedelic Drugs in Enhancing Human Creativity? *Journal of Psychopharmacology* 22, 821–827.
- Seymour, C. & Wenner, J. 2010. *Gonzo*. Sammakko: Turku. Englanninkielinen alkuteos 2007.
- Smale, R. 2001. Addiction and Creativity: From Laudanum to Recreational Drugs. *Journal of Psychiatric and Mental Health Nursing* 8, 459–463.
- Swaim, D. 1984. William Burroughs Interview with Don Swaim. [Viitattu 10.12.2013.] <http://www.wiredforbooks.org/mp3/WilliamBurroughs1984.mp3>
- Swaim, D. 1985. William Burroughs Interview with Don Swaim. [Viitattu 10.12.2013.] <http://www.wiredforbooks.org/mp3/WilliamBurroughs1985.mp3>
- Thompson, H. 1982. *Suuri Hainmetsästys*. Fanzine Oy. Englanninkielinen alkuteos 1979.
- Thompson, H. 1999. *Pelkoa ja inhoa Las Vegasissa*. Loki-kirjat: Helsinki. Englanninkielinen alkuteos 1971.
- United Nations. 1971. *Convention on Psychotropic Substances*.
- Vimma, T. 2005. *Toinen*. Otava: Helsinki.